

Inleiding op Deuteronomium

De titel van et boek Deuteronomium komt van et Griekse woord deuteronomion, dat 'twiede wet' betekent. Et gaot om wetten die bekend binnen uut Exodus, Leviticus en Numeri en die hier herhaeld of opni'j onder woorden brocht wodden. De titel in de Hebreeuwse biebels is Devarim, 'Woorden', naor de eerste woorden van et boek.

Deuteronomium is et vuufde en laeste boek van de Pentateuch, de verzaemeling van vuuf boeken die in de Joodse tradisie de Tora nuumd wodden. Vanof de tied van Ezra en Nehemia (rond 450 v.Chr.) wodden disse boeken an Mozes toeschreven. Daoromme wodt d'r ok wel praot over 'de vuuf boeken van Mozes'. Deuteronomium is saemen mit de vertellings in Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Jozua, Rechters, Samuel en Kenings een min of meer deurlopende geschiedenis. Vandaege-de-dag nemen een protte an dat disse boeken in disse vorm et risseltaot binnen van een langdurig perces van overleveren en opmaeken. Et redaktieperces is al in de tied van de keunings van Israël en Juda begonnen (ongeveer 1000-586 v.Chr.) en wodde eerst ofsleuten naor de Babylonische ballingschop, in de Joodse gemienschap in de tied van de twiede tempel (na 515 v.Chr.).

In et boek Deuteronomium wodt de verbiening van de geschiedenis van Israël die in Genesis inzet is, deutrokken. De belofte an Abraham dat God zien naokommelingen et laand Kanaän geven zal en dat zi'j dat grondgebied veur altied bezitten zullen, liekt gauw uut te kommen. An et aende van et boek blickt dat Israël op et punt staot et laand binnen te trekken.

In de thematiek van Deuteronomium staot de relaosie tussen God en Israël centraol. God het Israël as ienigste keuzen as zien volk, en hi'j het ok een plak anwezen waor hi'j vereerd wodden wil. In 6:4 staot iene van de meest centraole teksten van et boek en de belangriekste Joodse geleuvsbeliedenis: "Luuster, Israël: de Heer, oonze God, de Heer is de ienigste!" De Israëlieten moe'n heur ofziedig hollen van de aandere volken in Kanaän en alliend God dienen. As zi'j dat doen, zullen ze in veurspoed leven. Weigeren ze, dan zullen ze deur onheil troffen wodden en uut et geven laand votjagd wodden.

Et boek Deuteronomium bestaot veur et grootste pat uut zelsgesprekken waor Mozes de Israëlieten in terechtwist. Daor speulen wetten een belangrieke rolle in. De laeste kepittels van et boek bevatten een tekst mit verhaelen, waor twee poëtische gedielten in verwerkt binnen. Tekenend veur de stiel van et boek is de sekure zinsbouw en de herhaling van verschillende typische uitdrukkings en zinsneden. Et lied en de zegen van Mozes in kepittel 32 en 33 bin mooie veurbeelden van Hebreeuwse poëzie.

In et boek Deuteronomium bin vier patten te onderscheiden. In zien eerste toespraoke (1:1-4:43) geft Mozes een overzicht van de veurnaemste gebeurtenissen vanof et vertrek van de Israëlieten bi'j de barg Horeb (Sinai) tot de aankomst in de vlakte van Moab. In de twiede toespraoke (4:44-11:32) blickt Mozes veural veuruut en bereidet hi'j et volk veur mit et oge op de toekomst in et laand Kanaän. Hi'j gaot in 12:1-26:19 veerder mit et numen van wiethoevule wetten en veurschriften over et godsdienstig en maatschappelik leven. In et vierde pat (27:1-34:12) geft Mozes anwiezings veur de intocht in Kanaän en wist hi'j Jozua as zien opvolger an. Et boek slöt of mit et lied van Mozes (32:1-43), de zegening van de twaelf stammen van Israël (33:1-29) en et bericht van Mozes zien dood (34:1-12).

Weerommekieken op Israël zien geschiedenis

1 Dit is de toespraake die Mozes tot hiel Israël hullen het in de dreuge vlakke an de ginne kaante van de Jordaan, vlak bi'j Suf, tussen Paran an de iene kaante en Tofel, Laban, Chaserot en Di-Zahab an de aandere. **2** (Et is elf dagreizen van de Horeb naor Kades-Barnea, aj' et pad deur et Seirgebargte volgen.) **3** Veertig jaor nao et vertrek uut Iegypto, op de eerste dag van de elfde maond, praotte Mozes tegen volk van Israël zoas de Heer him opdreugen hadde. **4** Dat gebeurde naodat hi'j Sichon, de keuning van de Amorieten, die in Chesbon toehul, versleugen hadde, krek as keuning Og van Basan, die in Ashtarot en Edrei woonde. **5** An de ginne kaante van de Jordaan, in Moab, begon Mozes et volk les te geven, dudelik en briedvoerig:

6 De Heer, oonze God, het bi'j de Horeb tegen oons zegd: "Jim bin now lange genoeg bi'j disse barg bleven. **7** Breek et kaamp op en trekke naor et barglaand van de Amorieten en naor et gebied van de naobervolken: de Jordaanvallei, et barglaand, et heuvellaand, de Negev en de kuststroke – de gebieden van de Kanaänieten – en de Libanon tot an de grote rivier de Eufraat. **8** Dat hiele gebied geef ik jim. Trek et binnen en neem et in bezit, want dat is et laand dat de Heer jim veuroolden Abraham, Isaak en Jakob en heur naogelacht mit een ied toezegd het."

9 Daornao he'k tegen jim zegd: "Ik aliend kan de verantwoordelikhied veur jim niet dregen. **10** De Heer, jim God, het jim zo in tal doen toenemen daj'm now zo talriek binnen as de steerns an de hemel, **11** en mag hi'j, de God van jim veuroolden, jim nog duzendmaal zo talriek maeken en jim zegenen zoas hi'j toezegd het. **12** Mar hoe zol ik aliend de last van jim perblemen en kwessies dregen kunnen? **13** Wies daoromme in iedere stamme bekwaome, verstaandige en kundige manluden an, dan zal ik heur as leiders over jim anstellen." **14** Doe zeden jim: "Jow veurstel is goed, dat zuwwe doen."

15 Doe keus ik de heufden van jim stam-

men uut, bekwaome, kundige manluden, en gaf heur de leiding over groepen van duzend man, van honderd, van vuuffig en van tiene; aanderen stelde ik as schriever veur jim stammen an. **16** De rechters gaf ik doe disse instruktie: "Heur beide parti'jen en doe rechtveerdig uutspraoke, liekegoed tussen twie volksgenoten as dat d'r een vremde bi'j betrokken is. **17** Oordiel zonder aanzien van de persoon, heur de aarme liekegoed as de rieke. Laot je deur gieniene bange maeken, want jim spreken recht uut naeme van God. As d'r je wat te muuilik is, leg et dan an mi'j veur en ik zal me d'r over bugen." **18** En zo he'k jim doedertieden een protte anwiezings geven.

19 Vanof de Horeb biwwe dwas deur die grote, alderheiselikste woestijn trokken, diej'm nog lange heugen zal, naor et barglaand van de Amorieten, zoas de Heer, oonze God, oons opdreugen hadde. Bi'j slot van zaeke kwawwe bi'j Kades-Barnea. **20** Doe zee ik tegen jim: "Jim bin now et barglaand van de Amorieten naoderd, dat de Heer, oonze God, oons geven zal. **21** Hi'j is et die jim dat gebied gef. Now dan, trekke veerder en neem et in bezit, want zo het de Heer, de God van jim veuroolden, et bepaold. Wees niet bange en laot jim deur niks de moed ontneemen." **22** Doe bi'j'm allemaole bi'j mi'j kommen en jim zeden: "We willen manluden veuruutsturen om et laand te verkennen. Dan kun zij' oons verslag uutbrengen en oons vertellen wat pad we nemen moeten en langs wat steden we kommen." **23** Ik vun dat een goed veurstel en keus twaelf manluden uut, iene uut iedere stamme. **24** Zi'j bin d'r op uutgaon, et barglaand in trokken en bi'j slot van zaeke in et Eskoldal ankommen. Nao verkenning van et dal **25** plokten ze daor vruchten, neumen die mit en deden oons verslag. "Et is prachtig," vertelden ze, "dat laand dat de Heer, oonze God, oons geven zal!"

26 Mar jim wollen niet veerder trekken en verzetten jim tegen et bevel van de Heer, jim God. **27** Jim zatten in jim tenten te kimmeneren: "De Heer moet wel een grote hekel an oons hebben! Hi'j het oons aliend mar uut Iegypto wegghaeld om

oons uut te leveren an de Amorieten en om oons uutroeien te laoten. ²⁸ Waor gao'we eins henne? De moed is oons in de schoenen zonken doe oonze verkeners vertelden dat de meensken daore starker en langer binnen as wi'j, dat ze in grote steden mit hemelhoge versterkings wonen en dat d'r alderdeegst reuzen leven." ²⁹ Doe he'k jim zegd: "D'r is gien inkelde reden om bange veur heur te wesen. ³⁰ De Heer, jim God, die veur jim uut gaot, zal ommes veur jim vechten. Jim hebben toch zien hoe hi'j et in Iegypte veur jim opneum, ³¹ en ok in de woestijn, waor jim ondervunnen hebben dat de Heer, jim God, jim dreugen het zoas een vader zien kiend dreegt, de hiele weg diej'm gaon binnen tot jim ankomst hie-re." ³² Desondaanks vertrouwden jim niet op de Heer, jim God, ³³ hoewel hi'j jim veurgong op jim pad om een plak veur jim te zuken waoj'm jim kaamp opslaon konnen, en jim naachs mit een vuur en daegs mit een wolke et pad wees daj'm gaon mossen.

³⁴ Doe de Heer jim krimmeneren heurde, wodde hi'j slim lelk. Hi'j zweerde: ³⁵ "Gieniene van disse onzedige generao-sie zal et goeie laand zien da'k jim veuroolden mit een ied toezegd hebbe. ³⁶ Aliend Kaleb, de zeune van Jefunne, zal et zien; an him en zien zeunen za'k et gebied geven dat hi'j verkend het, want hi'j bleef hielemaole op de Heer vertrouwen."

³⁷ Deur jim schuld wodde de Heer ok kwaod op mi'j: "Ok ie meugen et laand niet in," zee hi'j. ³⁸ "Mar je rechterhaand Jozua, de zeune van Nun, zal et wél ingaon. Maek him klaor veur zien opdracht; hi'j zal et laand an Israël in bezit geven.

³⁹ En jim kiender, die neffens jim opfakt wodden zollen, jim kiender die heur nog niet bewust binnen van goed en kwaod, meugen dat laand ok ingaon. An heur za'k et geven, zij zullen et in bezit nemen.

⁴⁰ Mar jim moe'n now ommekeer en de woestijn weer in trekken, in de richting van de Rooie Zee."

⁴¹ Doe hebben jim mi'j zegd: "Wi'j hebben zundigd tegen de Heer. Mar now zuwwe de stried angaon, zoas de Heer, oonze God, oons opdreugen het." En

naodat iederiene van jim zien wapens ommekneupt hadde, wollen jim op 'e dolle roes naor de bargaen trekken. ⁴² Mar de Heer dreug mi'j op om jim te waarschouwen: "Gao de stried niet an – anders zij'm deur je vi'janen versleugen wodden, want ik stao niet tussen jim." ⁴³ Ik hebbe jim dat zegd, mar jim wollen niet luusteren en verzetten jim tegen de kommedao-sie van de Heer. Jim hadden de euvele moed om toch naor de bargaen op te trekken. ⁴⁴ De Amorieten, die daor wonen, kwammen op jim of en zatten jim nao as een zwaarm bi'jen. Ze brochten jim in et Seirgebargte een hiele zwaore nederlaoge toe en jaegden jim nao tot an Chorma. ⁴⁵ Nao weeromkomst klaegden jim je nood bi'j de Heer, mar hi'j wol niet naor jim luusteren en hul him doof. ⁴⁶ Zo bi'j'm lange tied in Kades bleven.

2 Bi'j slot van zaeke biwwe ommekeerd en de woestijn weer in trokken, in de richting van de Rooie Zee, zoas de Heer mi'j opdreugen hadde. Jaorenlaank trokken we om et Seirgebargte henne.

² Doe zee de Heer tegen mi'j: ³ "Jim bin now lange genoeg om dit gebargte hennetrokken. Keer omme en gao naor et noorden. ⁴ En ie moe'n et volk veurholen: "Dommiet kommen jim deur et gebied van jim breurs, de ofstammelings van Esau, die in Seir wonen. Zij zullen bange veur jim wesen, mar jim moe'n jimzels goed in acht nemen ⁵ en heur niet uitdaegen. Ik geve jim nog niet et kleinste stokkien van heur laand; et Seirgebargte he'k ommes an Esau in eigendom geven. ⁶ Et eten daj'm neudig hebben moej'm gewoon van heur kopen, en veur jim drinkwaeter moej'm heur ok betaelen. ⁷ Want de Heer, jim God, het jim zegend in alles waj'm onderneumen hebben. Hi'j het op de hiele tocht deur de grote woestijn over jim waekt. De Heer, jim God, ston an jim kaante, veertig jaor lange, en et het je an niks ontbreuken."'''

⁸ Doe wi'j oonze breurs in Seir, Esau zien ofstammelings, achter oons laoten hadden, gongen we van et pad dat van Elat en Esjon-Geber deur de Araba lopt of, en trokken we naor de woestijn van

Moab. 9 Doe zee de Heer tegen mi'j: "Jim meugen de Moabieten niet vi'jaandig integen kommen en heur niet uuttaegen, want ik geve jim van heur laand niks in bezit; ik hebbe Ar ommes an de naokommelingen van Lot in eigendom geven."

10 (Eertieds woonden daor de Emieten, een groot en machtig volk van reuzen zoas de Enakieten. 11 Krek as de Enakieten wodden zi'j tot de Refaïeten rekend; in Moab wodden ze Emieten nuumd. 12 En in Seïr woonden eertieds de Choriëten, mar de ofstammelings van Esau hebben heur van heur laand meester maekt deur heur uut te roeien en heur daor in heur plak te vestigen, krek zoas de Israëliëten daon hebben mit et laand dat de Heer heur in bezit geven het.) 13 De Heer zee: "Breek op en stik et dal van de Zered over," en dat hewwe daon. 14 Tussen oons vertrek uut Kades-Barnea en et overstikken van de Zered weren d'r achtendattig jaor verstreken. Bi'j slot van zaeke was d'r van de eerste generaosie gien weerbere man meer over in oons kaamp, zoas de Heer zweerd hadde. 15 De Heer hadde d'r ok eigenhandig veur zorgd dat ze in paniek et kaamp uut vlocht weren en uut-aendelik allemaole ommekommen weren.

16 Doe alle weerbere manluden dan ok wegraekt weren, 17 zee de Heer tegen mi'j: 18 "Vandaege trek ie deur Ar henne, et gebied van Moab. 19 Ie zullen dan in de buurt van de Ammonieten kommen. Behandel heur ok niet vi'jaandig en daeg heur niet uut. Van et laand van de Ammonieten geef ik je ok niks in bezit; ik hebbe et an de naokommelingen van Lot in eigendom geven." 20 (Dat wodt ok beschouwd as laand van de Refaïeten, die daor eertieds woonden; in Ammon wodden ze Zamzummiëten nuumd. 21 Et was een groot en machtig volk van reuzen krek as de Enakieten, mar de Heer het heur uutroeid, zodat de Ammonieten heur meester maeken konnen van heur laand en heur daor in heur plak vestigen konnen. 22 Etselde het hi'j daon veur de ofstammelings van Esau in Seïr. Veur heur het hi'j de Choriëten uutroeid, waornao zi'j heur meester maekten van heur laand en heur daor in heur plak vestigden; zi'j

wonen daor tot op de dag van vandaege. 23 En zo hebben ok de Kaftorieten, ofkomstig van Kreta, de Awwieten uutroeid die in de buurt van Gaza in dörpen woonden, en heur daor in heur plak vestigd.) 24 De Heer zee: "Breek now et kaamp op en gao et dal van de Arnon over. Hierbi'j lever ik Sichon, de Amoritische keuning van Chesbon, mit zien laand an jim uut. Vaal an, daeg him uut en neem zien laand in bezit. 25 Vanof dit meement laot ik alle volken van de wereld van angst veur jim beven. As ze de geruchten over jim heuren, zullen ze jim komst mit schrik en beven integen zien."

26 Ik stuurde doe vanuut de woestijn van Kedemot bosschoppers naor keuning Sichon van Chesbon mit een vredelievende bosschop. Ik vreug him: 27 "Stao mi'j toe om deur jow laand te trekken. Ik verzekere jow da'k de heufdstraote volgen zal en d'r niet van ofwieken zal, niet naor links en niet naor rechts. 28 Verkope mi'j et eten da'k neudig hebbe en laot me veur mien drinkwaeter betaalen. Vergun mi'j alliend mar om lopende jow laand deur te trekken, 29 zoas Esau zien ofstammelings in Seïr en de Moabieten in Ar mi'j dat toestaon hebben, tot ik de Jordaan oversteuken bin naor et laand dat de Heer, oonze God, oons zal geven." 30 Mar keuning Sichon van Chesbon weigerde om oons deur zien laand trekken te laoten. Want de Heer, jim God, hadde him stiems en onverzettelik maekt omreden hi'j him an jim uutleveren wol, wat dan ok gebeurd is. 31 De Heer zee tegen mi'j: "Ik laot je zegevieren over Sichon en zien laand. Vaal him an en neem zien laand in bezit." 32 Sichon gong mit oons et gevecht an. Hi'j trok mit zien hiele leger op naor Jahas. 33 Mar de Heer, oonze God, gaf oons de overwinning. We brochten Sichon en zien zeunen omme en versleugen zien hiele leger. 34 We veroverden doe al zien steden en maekten daor de manluden, vrouwluden en kiender van kaant; we leuten gieniëne in leven. 35 Mar et vee en et goed van de veroverde steden maekten we veur oonszels buit. 36 Vanof Aroër an de raand van et Arnondal – vanof de stad in et dal – tot an Gilead toe was gien stad

veur oons onneember; de Heer, oonze God, leut oons over dit hiele gebied zegen. 37 Mar et laand van de Ammonieten, et hiele stroomgebied rond de boverloop van de Jabbok en de steden in de bargaen, hewwe mit rust laoten, want die gebieden hadde de Heer, oonze God, oons ontzegd.

3 Daornao biwwe veerder trokken, in de richting van Basan. Mar keuning Og van Basan trok tegen oons op veur een gevecht. Hi'j rokke mit zien hiele leger op naor Edrei. 2 Doe zee de Heer tegen mi'j: "Ie hoeven niet bange veur him te wezen, want ik lever him an je uut, mit zien hiele leger en zien laand. Doe mit him etzelde as waj' daon hebben mit Sichon, de keuning van de Amorieten, die in Chesbon zetelde." 3 En zo leverde de Heer, oonze God, keuning Og van Basan mit zien hiele leger an oons uut. We versleugen him en brochten alleman omme – gieniene van heur bleef in leven. 4 We veroverden al zien steden, zestig in getal, en bezetten et hiele gebied van Argob, et riek waarover Og in Basan heerste. D'r was gien stad die we him niet ofneumen 5 – zonder uitzondering steden die mit hoge muren en poorten mit grundels versterkt weren –, en veerder wiethoevule nederzettingen. 6 We maekten alle inwoners van kaant, krek zo we eerder daon hadden bi'j Sichon, de keuning van Chesbon. In iedere stad brochten we de manluden, vrouwluden en kiender omme. 7 Mar et vee en et goed van de steden maekten we veur oonszels buit.

8 Zo hebben wi'j doe et gebied an de oostkaante van de Jordaan, vanof et Arnondal tot an et Hermongebargte, op die twee Amoritische keunings veroverd. 9 (De inwoners van Sidon numen de Hermon Sirjon, de Amorieten Senir.) 10 Et besleug alle steden van de hoogvlakte, hiel Gilead en hiel Basan tot an Salka en Edrei toe, kotomme, alle steden in et riek van Og. 11 (Keuning Og van Basan was de ienigst overbleven ofstammeling van de Refaïeten. Zien bedde – te zien in Rabba, de heufdstad van Ammon – is van iezel en mar liefst negen elle lange en vie-

re bried, meten in de gewone elle.)

12 Wi'j hebben dat laand in bezit neumen, en ik hebbe et gebied mit alle steden vanof Aroër op de raand van et Arnondal tot halverwege et barglaand van Gilead toewezen an de stammen Ruben en Gad. 13 De rest van Gilead en hiel Basan, et riek van Og, et hiele gebied van Argob, he'k an de helte van de stamme Manasse toewezen. (Hiel Basan wodt ok wel et laand van de Refaïeten nuumd.) 14 Jaïr, een naokommeling van Manasse, veroverde et gebied van Argob tot an de greens mit Gesur en Maächa en nuumde Basan de Dörpen van Jaïr, naor himzels, en zo hiet et tot op de dag van vandaage. 15 An Manasse zien zeune Machir wees ik Gilead dus toe. 16 De stammen Ruben en Gad gaf ik et stok an de zuudkaante van Gilead tot an et Arnondal, vanof et midden van de Arnon, die een netuurlike greens is, tot an et dal van de Jabbok, de greens mit et laand van de Ammonieten. 17 Veerder de Jordaanvallei, mit de Jordaan as netuurlike greens, tussen et Meer van Kinneret en de Zooltsee, ok wel de Dode Zee, tot an de rotskleuven van de Pisga an de oostkaante daorvan.

18 Ik hebbe jim dit doe opdreugen: "De Heer, jim God, het jim dit laand geven om et in bezit te nemen. Now moe'n jim weerbere manluden as veurhoede veur jim breurs, et volk van Israël, uut trekken. 19 Alliend jim vrouwluden, kiender en vee – ik weet hoevule vee jim hebben – meugen in de steden blieven die ik jim toewezen hebbe, 20 tot de Heer ok jim breurs vrede geven het en zi'j et laand ok in bezit neumen hebben dat de Heer, jim God, heur gefte an de ginne kaante van de Jordaan. Eerst dan mag iederiene van jim weerommegaon naor zien eigen grond, die hi'j van mi'j kregen het." 21 Jozua he'k doe op et hatte drokt: "Ie hebben mit eigen ogen zien wat de Heer, je God, mit die twee keunings daon het. Krek zo zal de Heer doen mit alle vosten diej' nao et overstikken tegenkommen zullen. 22 Ie hoeven niet bange veur heur te wezen, want et is de Heer, je God, zels die veur jim vecht."

23 En ik hebbe de Heer smeekt:

24 “Heer, mien God, jow bin begonnen om jow knecht jow groothied en kracht te tonen. Wat god in de hemel of op eerde kan jow daoden en jow macht evenaoren? 25 Stao mi’j toch toe om over te stikken en dat goeie laand an de ginne kaante van de Jordaan te zien, die mooie bargaen en de Libanon.” 26 Mar deur jim schuld was de Heer lelck op mi’j en hi’j weigerde om naor mi’j te luusteren. Hi’j zee: “Genoeg, hool je d’r veerder stille over! 27 Beklim de Pisga en kiek vanof de toppe uut naor et westen, et noorden, et oosten en et zuden. Kiek goed om je henne, want ie zullen de Jordaan niet overstikken. 28 Dreeg et bevel over an Jozua en bereide him veur op zien opdracht. Hi’j zal et volk veurgaon en heur et laand in bezit geven dat ie liggen zien zullen.” 29 Zo bleven wi’j in de valleij, op de hoogte van Bet-Peor.

4 Israël, luuster dan ok naor de wetten en de regels waor ik jim in onderwies en komme ze nao. Dan blieven jim in leven en kuj’ m et laand in bezit nemen dat de Heer, de God van jim veuroolden, jim geven zal. 2 Doe d’r niks bi’j!, wat ik jim veurschrief, en doe d’r niks van of. Hool jim an de geboden die ik jim geef; et bin de geboden van de Heer, jim God. 3 Jim hebben mit eigen ogen zien wat de Heer in Baäl-Peor daon het. Iederiene die him mit de Baäl van de Peor ofgeven hadde, het hi’j uut jim midden votveegd. 4 Jim, an de aandere kaante, bleven de Heer jim God, toegedaon en bin now allemaole nog in leven.

5 Zoas de Heer, mien God, mi’j opdreugen het, leer ik jim wetten en regels waoj’ m naor haandelen moeten in et laand daj’ m in bezit nemen zullen. 6 Leef ze hiel percies nao, dan tonen jim wieshied en inzicht. Alle volken die dat zien en van disse wetten heuren, zullen zeggen: “Wat is dat grote volk wies en verstaandig!” 7 Want wat volk, hoe groot ok, het goden zo dichtebij’ as wi’j de Heer, oonze God, iederkeer as wi’j him om hulp roepen? 8 En wat volk, hoe groot ok, het wetten en regels zo rechtveerdig as de lesen die ik jim now geve? 9 Wees waor-

schouwd en neem jim mit zorg in acht, zodaj’ m gienertied vergeten waj’ m mit eigen ogen zien hebben, mar de heugenschop daoran levendig hopen en alles an jim kiender en kleinkiender deurvertellen.

10 Vertel ze hoej’ m bi’j de Horeb veur de Heer, jim God, verschenen, naodat hi’j tegen mi’j zegd hadde: “Roep et volk bi’j- enner, dan maek ik heur mien geboden bekend. Dan leren ze ontzag veur mi’j te hebben zolange ze leven, en brengen ze dat heur kiender ok bi’j.” 11 Op die dag kwaj’ m schoorhakkend naor de voete van de barg, waor vuur hemelhoge uut opvlamde, midden in de duusternis en driegende, donkere wolken. 12 Doe praotte de Heer tegen jim vanuut et vuur. Jim heurden een stemme praoten, mar jim zaggen gieniene; d’r was allieend die stemme.

13 Hi’j maekte de regels van et verbond bekend, de tien geboden. Hi’j schreef ze op twie stienen plaeten en eiste daj’ m je d’r an hopen zollen. 14 De Heer dreug mi’j doe op om jim de wetten en regels te leren diej’ m naokommen moeten in et laand an de ginne kaante, daj’ m in bezit nemen zullen. 15 Mar omreden jim gieniene zien hebben doe de Heer jim op de Horeb vanuut et vuur toesprak, moej’ m jim mit zorg in acht nemen: 16 misdreeg jim niet deur een godebeeld te maeken, een ofbelinge van wat wezen dan ok, man of vrouw, 17 of van een dier dat op et laand leeft of van de voegels in de locht, 18 van kroepende dieren of van vissen in et waeter onder de eerde. 19 En aj’ m omhogens kieken en de zonne, de maone en de steerns zien, al die lochten an de hemel, laot je d’r dan niet toe verleiden om daorveur deur de kni’jen te gaon en te vereren wat de Heer, jim God, veur de aandere volken op eerde bestemd het. 20 Want jim bin deur de Heer uutkeuzen en uut de smultovend van Iegypte weghaeld om him as zien eigen volk toe te heuren, zoas now et geval is.

21 Deur jim schuld is de Heer lelck op mi’j wodden. Hi’j zweerde dat ik de Jordaan niet overstikken zol en et goeie laand niet ingaon zol dat hi’j jim as grondgebied geven zol. 22 Ik moet hier wegraeken, ik zal de Jordaan niet overstikken, mar jim

meugen wel overstikken en et laand in bezit nemen. 23 Zorge d'r dan veur daj'm et verbond dat de Heer, jim God, mit jim sleuten het niet vergeten deur tegen zien gebod in wat of te beelden en een godebeeld te maeken. 24 Want de Heer, jim God, is een verterend vuur, hi'j duldt gien andere goden naost him. 25 Aj'm ienkeer in dat laand wotteld binnen en d'r kiender en kleinkiender kregen hebben, en jim gaoj'm misdregen deur een godebeeld te maeken, een ofbelinge van wat dan ok, en jim targen de Heer, jim God, deur te doen wat slecht is in zien ogen – 26 ik roepe vandaege de hemel en de eerde op as getugen tegen jim, daj'm dan gauw verdreven wodden zullen uut et laand an de gine kaante van de Jordaan, dat jim in bezit nemen zullen. Daor zal jim dan gien lang leven bescheuren wezen, 't ligt eerder andersomme, jim zullen votveegd wodden. 27 De Heer zal jim utenneer jaegen en jim ofvoeren naor vremde volken, waor mar een peer van jim overblijven zullen. 28 Daor zuj'm dan aandere goden vereren, goden van hoolt en van stien, deur meensken maekt, goden die niet heuren en zien kunnen, niet eten en niet roeken. 29 Mar bij slot van zaeke zuj'm de Heer, jim God, weer zuken, en him ok vienen, aj'm him temeensen mit hatte en ziel zuken. 30 As jim dit allemaole overkomt zuj'm, deur de nood drevan, naor de Heer, jim God, weerommekeren en naor him luusteren. 31 Want de Heer, jim God, is een God van liefde. Hi'j zal jim niet verlaoten en jim niet in et verdarf stotten. Wat hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd het, verget hi'j niet.

32 Gao de hiele geschiedenis mar es nao, van de dag of dat God de meenske op eerde maekte, en deurkruus de hiele wereld van et uterste oosten tot et uterste westen: is zok-zo-wat geweldigs iens eerder veurkommen, is d'r iens eerder zoks verneumen? 33 Is d'r iens een volk west dat krek as jim vanuut een vuur de stemme van een god heurd het en dat overleefd het? 34 Is d'r iens een god west die et andurfd het om him een volk toe te eingenen waor een aander volk macht over uutoefende, en die dat dee mit grootse

daoden, mit tekens en wonderen en foel-einige stried, mit sterke haand en opheven aarm, en op een meniere waoj' bange van wodden zollen – krek as jim mit eigen ogen de Heer, jim God, in Iegypte zien doen hebben? 35 Jim bin d'r getuge van west zodat jim begriepen zollen dat de Heer de ienigste God is; d'r is gien andere naost him. 36 Vanuut de hemel het hi'j zien stemme heuren laoten om jim op te voeden, en op eerde het hi'j jim dat grote vuur zien laoten en vanuut et vuur zien geboden bekendmaekt. 37 De Heer het jim veuroolden liefhad en heur naogelacht uutkeuzen, en hi'jzels het jim mit zien grote macht uut Iegypte vri'jmaekt 38 en vanwegens jim, volken verdreven die groter en machtiger weren as jim, om jim heur laand binnen te leiden en et jim in eigendom te geven, zoas dat now gebeurt. 39 Wees jim d'r daoromme van bewust en laot goed tot je deurdringen dat de Heer de ienigste God is, boven in de hemel en hier beneden op de eerde; een andere is d'r niet. 40 Hool jim altied an zien wetten en geboden, zoas ik ze jim vandaege geve. Dan zal et jim en jim kiender goed gaon, en zuj'm lange leven meugen in et laand dat de Heer, jim God, jim geven zal.

Anwizing van uutwieklakken

41 Doe wees Mozes in et gebied an de oostkaante van de Jordaan drie steden an 42 waor iene henne uutwieken kon die zonder opzet en zonder him iens mit de nekke ankeken te hebben een aander ommebrocht hadde. Zoenend kon in leven blieden as hi'j naor iene van die steden de bienen neum. 43 Veur de stamme Ruben was et Beser op et nog niet ontgonnen pat van de hoogvlakte, veur Gad Ramot in Gilead, en veur Manasse Golan in Basan.

Ofkondiging van de tien geboden

44 Dit bin de lessen die Mozes de Israëlieten geven het. 45 Hier volgen de bepaelings, wetten en regels die Mozes in et bijwezen van de Israëlieten ofkondigd het naodat ze uut Iegypte wegtrokken weren.

46 Dat gebeurde an de ginne kaante van de Jordaan, in et dal tegenover Bet-Peor, in et laand dat toeheurd hadde an Sichon, de keuning van de Amoriëten, die in Chesbon zetelde en die krek as keuning Og van Basan deur Mozes en de Israëliëten op heur tocht uut Iegypte versleugen wodde, 47 waarbi'j et hiele gebied van disse twee Amoritische keunings an de oostkaante van de Jordaan deur heur in bezit neumen wodde, 48 vanof Aroër op de raand van et Arnondal tot an de Sionsbarg, of te wel de Hermon, 49 mit de hiele vallei an de oostkaante van de Jordaan tot waar de rotskleuven van de Pisga in de Dode Zee ofdaelen.

5 Mozes reup et hiele volk van Israël bi'jenneer en zee dit tegen heur:

Luuster, Israël, naor de wetten en de regels die ik jim vandaeg bekendmaek. Maek ze jim eigen en leef ze hiel percies nao. 2 De Heer, oonze God, het bi'j de Horeb een verbond mit oons sleuten. 3 Hi'j het dit verbond niet mit oonze veuroolden sleuten, mar mit oons, zoas wi'j hier now levend en wel bi'jenneer binnen. 4 De Heer het him daor vanuut et vuur rechtan tot jim richt. 5 Ik ston doe tussen him en jim in om zien woorden an jim deur te geven, want jim weren bange veur et vuur en durfdn de barg niet op. Dit zee de Heer:

6 "Ik bin de Heer, jim God, die jim uut Iegypte, van et slavewark, vri'jmaekt het.

7 Verere naost mi'j gien andere goden.

8 Maek gien godebeelden, gien inkelde ofbelinge van wat dat in de hemel hier boven is of van wat beneden op de eerde of in et waeter onder de eerde. 9 Gao veur zokke beelden niet deur de kni'jen, verere ze niet, want ik, de Heer, jim God, verdreeg gien andere goden naost mi'j. Veur de schuld van de oolden laot ik de kiennder boeten, en ok et dadde geslacht en et vierde, as ze mi'j haten; 10 mar as ze mi'j liefhebben en doen wat ik zegge, bewies ik heur mien liefde tot in et duzendste geslacht.

11 Misbruuk de naeme van de Heer, jim God, niet, want wie zien naeme misbruukt lat hi'j niet vri'juut gaon.

12 Neem de sabbat in acht, zoas de Heer, jim God, jim zegd het; et is een heilige dag. 13 Zes daegen lange kuj'm warken en al jim wark doen, 14 mar de zeuvende dag is een rustdag, die an de Heer, jim God wijded is; dan maj'm niet warken. Dat gelt veur jim, veur jim zeunen en dochters, veur jim knechten en meiden, veur jim koenen, jim ezels en al jim andere dieren, en ok veur vremden die bi'j jim in de stad wonen; want jim knecht en meid moe'n liekegoed rusten as jim.

15 Bedaenke daj'm zels knecht weren in Iegypte tot de Heer, jim God, jim mit sterke haand en opheven aarm vri'jmaekt het. Daoromme het hi'j jim opdreugen om de sabbat te holen.

16 Toon achtinge veur je vader en je moeke, zoas de Heer, jim God, jim zegd het. Dan woj'm zegend mit een lang leven en mit veurspoed in et laand dat de Heer, jim God, jim geven zal.

17 Begao gien moord.

18 Begao gien overspel.

19 Steel niet.

20 Leg over een aander gien valse getugenis of.

21 Zet je zinnen niet op de vrouw van een aander, en laot liekemin je oge valen op zien huus, of op zien akker, zien knecht, zien meid, zien koe of zien ezel, of wat him ok mar toeheurt."

22 De Heer het disse woorden – disse, en niet meer – tegen jim zegd doe jim daor bi'jenneer weren. Mit een geweldig stemgeluud kondigde hi'j op de barg zien geboden of, vanuut vuur en driegende, donkere wolken, en hi'j schreef ze op twee stienen plaeten en gaf die an mi'j. 23 Doe jim die stemme heurd hadden vanuut de duusternis, wiels de barg in vuur en vlamme ston, bin jim stamoldsten en ooldsten bi'j mi'j kommen 24 mit de woorden: "Zokrek het de Heer, oonze God, oons zien luuster en zien groothied zien laoten en hebben we zien stemme uut et vuur heurd. We hebben vandaeg ondervunnen dat God mit meensken praot zonder dat et heur et leven hoeft te kosten. 25 Mar moe'we oons leven now opni'j op et spul zetten? Dit geweldige vuur zal oons levend verbranen! Awwe de stemme van de

Heer, oonze God, nog es heuren, zuwwe grif uut de tied raeken. 26 Want d'r is toch gien meenske die krek as wi'j de stemme van de levende God vanuut et vuur praoten heurd het en et naovertellen kund het? 27 Kun jim niet hennegaon om te heuren wat de Heer zeggen wil? Aj'm zien woorden dan an oons overbrengen, zullen wi'j luusteren en d'r naor haandelen." 28 Doe de Heer heurde waj'm mi'j vreugen, zee hi'j tegen mi'j: "Ik hebbe heurd wat et volk tegen je zee; ze hebben et goed zegd. 29 Hadden ze altied mar zoe'n gunteren om mi'j te vereren en mien geboden nao te leven; veur iewig zol et heur en heur kiender goed gaon." 30 En hi'j gong veerder: "Stuur heur now mar weeromme naor heur tenten. 31 Mar ie moe'n hier blieven, bi'j mi'j, dan za'k jow alle geboden, wetten en regels bekendmaeken die ie heur leren moeten en die zi'j naoleven moeten in et laand dat ik heur in bezit geven zal." 32 Et is now an jim om ze in acht te nemen, zoas de Heer, jim God, jim opdreugen het; wiek d'r op gien inkelde maniere van of. 33 Volge altied de weg die hi'j jim wezen het, dan zuj'm in leven blieven en d'r wél bi'j vereren en lange wonen meugen in et laand daj'm in bezit kriegen.

6 Dit bin de geboden, wetten en regels die ik jim in kommedaasie van de Heer, jim God, leren moet en diej'm naoleven moeten in et laand an de ginne kaante, daj'm in bezit nemen zullen. 2 Jim moe'n veur de Heer, jim God, ontzag tonen deur jim te hopen an zien wetten en geboden, zoas ik die now an jim geef; dat gelt veur jim, zolange aj'm leven, en veur jim kiender en jim kleinkiender. Dan zuj'm mit een lang leven zegend wodden. 3 Luuster dan ok, Israël, en neem ze hiel percies in acht. Dan zal et je goed gaon in et laand dat overloopt van melk en hunning, en zuj'm sterk in tal toenemen, zoas de Heer, de God van jim veuroolden, jim toezegd het.

De Heer is de ienigste

4 Luuster, Israël: de Heer, oonze God, de

Heer is de ienigste! 5 Hebbe daorumme de Heer, je God, lief mit hatte en ziel en mit inzet van al je krachten. 6 Hool de geboden die ik jim vandaege oplegge altied in gedaachten. 7 Prent ze je kiender in en praot d'r algedurig over, thuus en onderwegens, aj' op bedde gaon en aj' wakker wodden. 8 Dreeg ze as een teken om je aarm en as een baand op je veurheufd. 9 Schrief ze op de deurposten van je huus en op de poorten van de stad.

10 Aansend brengt de Heer, je God, jim naor et laand dat hi'j jim geven zal, zoas hi'j je veuroolden Abraham, Isaak en Jakob mit een ied toezegd het. Jim kriegen daor grote, mooie steden, diej'm niet zels bouwd hebben, 11 huzen vol veurraoden, die jim niet anlegd hebben, regenputten, die jim niet uuthouwd hebben, en droevestokken en olijfbomen, die jim niet plaant hebben. Aj'm daor in overdaod leven, 12 zorge d'r dan veur daj'm de Heer niet vergeten, die jim van et slavewark in Iegypte vri'jmaekt het. 13 Hebbe alliend ontzag veur de Heer, jim God, dien him en zweer alliend bi'j zien naeme. 14 Laot je niet in mit de goden van de volken om je henne; 15 jim zollen daor de argernis van de Heer over jim mit ofroepen en hi'j zol jim van de eerdbojem uutroeien. Want de Heer, jim God, die tussen jim is, verdreegt gien aandere goden naost him. 16 Stelle him niet op de proef, zoas jim bi'j Massa deden. 17 Leef de geboden, de bepaolings en de wetten die de Heer, jim God, jim veurhullen het, mit zorg nao 18 en doe wat goed is in zien ogen. Dan zal et jim goed gaon en kuj'm et goeie laand in bezit nemen dat hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd het. 19 Al jim vi'janen zal hi'j veur jim votjaegen, zoas hi'j toezegd het.

20 As jim kiender je naotied vraogen: "Wat betekenen al die bepaolings en wetten en regels die de Heer, oonze God, jim veurhullen het?" 21 geef dan dit bescheid: "Wi'j weren in Iegypte knechten van de farao, mar mit sterke haand het de Heer oons uut Iegypte vri'jmaekt. 22 Wi'j zagen mit eigen ogen hoe hi'j tekens en indrokwekkende wonderen dee, die groot onheil over de Iegypteners, de farao en

zien hof brochten. 23 Mar hi'j leidde oons uut Iegypte weg, om oons hierhenne te brengen en oons et laand te geven dat hi'j oonze veuroolden mit een ied toezegd hadde. 24 Daoromme gebeud de Heer, oonze God, oons al disse wetten nao te kommen en ontzag veur him te tonen. Dan zol et oons goed gaon en zol hi'j oons leven speren, zoas hi'j an now toe daon het. 25 Awwe veur et oge van de Heer, oonze God, disse geboden de hiel-tied naoleven, zoas hi'j oons opdreugen het, dan zal dat in oons veurdiel anrekend wodden."

Gedoente mit aandere volken

7 Aansend zal de Heer, jim God, jim naor et laand brengen daj'm in bezit nemen zullen en een protte volken veur jim op de vlocht jaegen: de Hethieten, de Girgasieten, de Amorieten, de Kanaänieten, de Perizzieten, de Chiwvieten en de Jebusieten – zeuven volken die groter en machtiger binnen as jim. 2 As de Heer, jim God, jim de overwinning op heur geeft, moej'm heur van kaant maeken. Jim meugen gien vredesverdrag mit heur sluten en heur niet speren. 3 Stao ok gien huweliks-verbientenissen mit heur toe; stao jim dochter niet of an iene van heur zeunen en zuke bi'j heur gien vrouw veur jim eigen zeune. 4 Want zi'j zollen jim kiender d'r toe verleiden om de Heer ontrouw te wodden en aandere goden te dienen. Daormit zoj'm zien argernis over jim ofroepen en dat zoj'm drekt mit de dood bekopen moeten. 5 Nee, dít staot jim te doen: jim moe'n heur alters slopen en heur gewijde stienen verdistreweren, heur Asjerapaolen ommehakken en heur godebeelden verbranen. 6 Want jim bin een volk dat an de Heer, jim God, wijded is. Jim bin deur him uutkeuzen om, anders as alle aandere volken op eerde, zien kostber bezit te wezen. 7 Et is niet omreden jim talrieker weren as de aandere volken dat hi'j jim lief kreeg en uutkeus – jim weren et kleinste van allemaole! 8 Mar omreden hi'j jim liefhadde en him holen wol an wat hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd hadde, het de Heer jim mit

starke haand vri'jmaekt van et slavewark, uut de macht van de farao, de keuning van Iegypte. 9 Bedaenke dan ok goed: aliend de Heer, jim God, is God en hi'j hoolt woord; hi'j komt zien toezeggings nao en is trouw an iederiene die him liefhet en die dot wat hi'j zegt, tot in et duzendste geslacht. 10 Mar iederiene die him haat zal daorveur boeten mit zien leven; de Heer zal him niet begaon laoten, hi'j lat him persoonlijk boeten. 11 Neem daoromme de geboden, wetten en regels die ik jim vandaege veurhool mit zorg in acht.

12 Aj'm jim geheuzem holen an disse veurschriften zal de Heer, jim God, him van zien kaante holen an wat hi'j jim veuroolden in zien goedens toezegd het. 13 Hi'j zal jim zien liefde tonen, jim zegenen en jim talriek maeken. Zien zegen zal rusten op de vrucht van jim schoot en de vrucht van et laand – graon, wien en eulie –, op de dracht van jim koenen, schaopen en geiten, in et laand dat hi'j jim geven zal, zoas hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd het. 14 Meer as alle aandere volken zullen jim zegend wodden. Onvruchtberhied zal bi'j jim niet veurkommen, niet onder manluden en niet onder vrouwluden, en liekemin bi'j jim dieren. 15 De Heer zal jim vri'jweren veur iedere ziekte, hi'j zal jim alle ongemakken diej'm jim uut Iegypte heugen besperen en ze veur jim vi'janen bestemmen. 16 Daoromme moe'n jim alle volken die hi'j an jim uutlevert verdistreweren, zonder medelieden te tonen. Dien heur goden niet, want dat zol jim ondergang betekenen.

17 Misschien daenken jim bi'j jezels: Die volken bin groter as wi'j, hoe zowwe ze verslaon kunnen? 18 Wees niet bange veur heur; bedaenke wat de Heer, jim God, de farao en hiel Iegypte andaon het. 19 Herinner jim de grootse daoden diej'm mit eigen ogen zien hebben, de tekens en wonderen en jim bevrijding mit sterke haand en opheven arm! Zo zal de Heer ok optreden tegen alle volken die jim bange maeken zullen. 20 Daornao zal hi'j bremzen op heur ofsturen, tot alleman die nog over is of him veur jim schoelhoolt, ommekommen wezen zal. 21 Wees dan ok niet bange veur heur, want de Heer, jim

God, een machtige en ontzagwekkende God, staot an jim kaante. 22 As hi'j die volken veur jim op de vlocht drift zal hi'j dat geleidelik doen. Jim moe'n heur niet in ienkeer uutroeien, aandere kriegj'm te maeken mit een hiele protte roofdieren. 23 De Heer zal jim de overwinning geven en paniek onder heur zi'jen, tot ze uutroeid binnen. 24 Hi'j zal heur keunings an jim uutleveren en jim zullen et laand zuveren van alles wat an heur herinnert; de hiel tied veerder zullen ze teroggedrongen wodden, tot jim ze allemaole uutroeid hebben. 25 Heur godebeelden moej'm verbranen, zonder jim et zulver en goold daorvan toe te eigenen, want dat zol jim ondergang wodden omreden de Heer, jim God, ze minacht. 26 Geef die gruwelike beelden gien plak in jim huzen, aandere woy'm krek as zi'j an de verrinnewaosie priesgeven. Jim moe'n daor een grote hekel, een hatgrondige hekel an hebben; de ban van de Heer rust d'r op.

Vergeet in veurspoed de Heer niet

8 Leef alle geboden die ik jim vandaeg veurhool strikt nao. Dan zuy'm in leven blieden, in tal toenemen en et laand dat de Heer jim veuroolden mit een ied toezegd het, ingaon en et in bezit nemen. 2 Daenk an de reize die de Heer, jim God, jim deur de woestijn maeken laoten het, veertig jaor lange. Hi'j wol jim zien macht vulen laoten en jim op de proef stellen, om te ontdekken wat d'r in jim hatten leefde: geheurzemhied an zien geboden of niet. 3 Jim hébben zien macht kennen leerd: hi'j leut jim honger lieden en gaf jim doe manna te eten, eten dat jim gienertied eerder zien hadden en jim veuroolden liekemin. Zo maekte hi'j jim dudelik dat een meenske niet leeft van brood alliend, mar van alles wat de mond van de Heer brengt. 4 Veertig jaor lange raekte jim kleraosie niet versleten en zwölden jim voeten niet op. 5 Laot ieder van jim dan begriepen dat de Heer, jim God, jim opvoedet zoas een vader zien kiend opvoedet. 6 Leef daoromme zien geboden nao deur et pad te gaon dat hi'j jim wist en deur ontzag veur him te tonen.

7 Aansend brengt de Heer, jim God, jim naor een goed laand, een laand van beken, bronnen en waeterstromen, die ontspringen in de valleinen en op de barge, 8 een laand van weite en gaste, van droevestokken, viegebomen en grenaatappelbomen, een laand van olijven en hunning, 9 een laand woy'm niet alliend mar schaemel brood eten zullen, mar woy'm niks tekot kommen zullen, een laand woy'm iezere vienen in et gestiente en woy'm keuper delven uut de barge. 10 Aj'm daor in overdaod leven, dank de Heer, jim God, dan veur et goeie laand dat hi'j jim geven het. 11 Zorge d'r veur daj'm him niet vergeten, waordeur jim zien geboden, wetten en regels, die ik jim vandaeg veurhool, verweerlozen zollen. 12 Aj'm zat genoeg te eten hebben en mooie huzen bouwen om in te wonen, 13 aj'm de hiel tied meer koenen, schaoopen en geiten kriegen, de hiel tied meer goold en zulver, as jim hiele bezit toenemt, 14 maj'm daor niet eigenwies deur wodden en de Heer, jim God, vergeten. Was hi'j et niet die jim uut jim knechtschap in Iegypte vri'jmaekte; 15 die jim veilig deur die grote, verschrikkelike woestijn leidde, dat dreuge laand waor gien waeter te vienen is en waor veniendige slangen en schorpioenen huzen; die veur jim waeter ontspringen leut uut de stienhadde rots; 16 die jim in de woestijn manna te eten gaf, eten dat jim veuroolden nog gienertied zien hadden – en dat alles om jim zien macht vulen te laoten en jim op de proef te stellen, zodat hi'j jim laeter zegenen kunnen zol? 17 En dan zollen jim bi'j jezels daenken: Al die veurspoed hewwe op eigen kracht bemachtigd!? 18 Nee, jim moe'n begriepen dat et de Heer, jim God, is die jim in staot stelt om die welveert te kriegen, omreden hi'j him hollen wil an wat hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd het, zoas hi'j dat tot an now toe daon het.

19 Mar aj'm de Heer, jim God, toch vergeten en achter aandere goden an lopen, ze vereren en veur ze deur de kni'jen gaon – ik waorschouw jim op veurhaand daj'm dan grif ommekommen zullen. 20 Et zal jim krek zo gaon as de volken

die de Heer veur jim uutroeit: jim zullen ommekommen omreden jim niet naor him luusterd hebben.

Gien reden veur zelsverheerliking

9 Luuster, Israël! Jim staon op et punt om de Jordaen over te stikken, om et laand van die aandere volken binnen te trekken en et in bezit te nemen. Zi'j bin groter en machtiger as jim en hebben grote steden mit hemelhoge versterkings.

2 Onder heur is ok et grote volk van de Enakieten, de beruchte reuzen, waor nefens de verhaelen gieniene tegenop kan.

3 Laot vandaeg mar goed tot je deurdringen dat et de Heer, jim God, is die jim veurgaot as een verterend vuur. Hi'j zal heur ondergang bewarken en heur op de kni'jen dwingen. Zo zullen jim heur in kotte tied uutroeien kunnen, zoas de Heer jim toezegd het. 4 Mar as hi'j heur zo veur jim op de vlocht jacht, moe'n jim niet bi'j jezels daenken: We hebben et ok wel verdiend dat de Heer oons hierhenne brocht het om oons dit laand in bezit te geven. Nee, et is omreden die volken zo slecht binnen dat hi'j ze veur jim verdrift. 5 Niet jim eigen rechtveerdighied of jim zuvere geweten geft jim toegang tot heur laand. De Heer, jim God, verdrift die volken veur jim omreden zi'j zo slecht binnen, en omreden hi'j him holen wil an de ied die hi'j jim veuroolden Abraham, Isaak en Jakob zweerd het. 6 Onthool goed dat de Heer jim dit goeie laand niet in bezit geft omreden jim et verdiend hebben, want jim bin een onhaandelber volk.

7 Herinnere jim hoej'm in de woestijn de lelken van de Heer, jim God, wekt hebben. Vanof et mement daj'm uut Iegypte votgaon binnen tot jim ankomst hiere hej'm jim de hieltied weer tegen de Heer verzet. 8 Veural bi'j de Horeb hej'm him koegels maekt, zo kwaod dat hi'j jim verdistreweren wol. 9 Ik was de barg opgaon om de stienen plaeten van et verbond dat de Heer mit jim sleuten hadde, in ontvangst te nemen. Veertig daegen en naachten bleef ik op de barg, zonder wat te eten of te drinken; 10 doe gaf de Heer mi'j twee stienen plaeten, mit God zien

vinger beschreven. Op die plaeten stonnen alle geboden die de Heer jim vanuut et vuur bekendmaekt hadde, doe jim bi'j de barg bi'jenneer kommen weren.

11 Nao veertig daegen en naachten gaf hi'j mi'j de twee stienen plaeten van et verbond, 12 en zee: "Haost je naor beneden. Jow volk, daj' uut Iegypte mitneumen hebben, misdreegt him. Now al bin ze ofweken van de weg die ik heur wezen hebbe: ze hebben een godebeeld maekt."

13 En de Heer voegde d'r an toe: "Ik weet onderdehaand hoe onhaandelber dit volk is. 14 Hool me niet tegen: ik roei heur uut, zodat niks op eerde nog an heur heugen zal. Mar uut jow za'k een volk kommen laoten dat groter en machtiger is as dit."

15 Doe gong ik weeromme; ik daelde de barg of, die in vuur en vlamme ston, en de twee plaeten van et verbond dreug ik mit beide hanen. 16 En doe zag ik hoe jim tegen de Heer, jim God, zundigd hadden: jim hadden een beeld maekt in de vorm van een bollekalf. Zo vlogge weren jim al ofweken van et pad dat de Heer jim wezen hadde. 17 Ik hebbe doe, waor jim bi'j weren de twee plaeten die ik in mien hanen had, stokkendsmeten. 18 Ik leut mi'j op grond valen veur de Heer, krek as de eerste keer, en bleef veertig daegen en naachten zo liggen, zonder wat te eten of te drinken. Dat was omreden jim zo zwaor zundigd hadden: jim hadden daon wat slecht is in de ogen van de Heer en him daor slim mit plaogd. 19 Ik was bange veur de argernis van de Heer, want hi'j was zo koegels op jim dat hi'j jim uutroeien wol. Mar ok disse keer gaf hi'j mi'j geheur. 20 Ik hebbe doe in et biezunder veur Aäron bidden, want de Heer wol him ok van kaant maeken, zo groot was zien lelken. 21 Et bewies van jim wangedrag, et bollebeeld daj'm maekt hadden, he'k verbrand en vergruusd, versplinterd en verpulverd; et stof dat overbleef he'k in de bargstroom smeten. 22 Ok naotied, in Tabera, in Massa, in Kibrot-Hattaäwa, zollen jim de hieltied weer de lelken van de Heer opwekken. 23 En ok doe de Heer jim vanuut Kades-Barnea op pad stuurde mit de woorden: "Trekke op, neem et laand dat ik je geef in bezit," verzetten jim

je nog tegen zien bevel, in plak van him te vertrouwen en geheurzem te wezen.

24 Van et mement of dat ik mit jim te maeken kreeg, hebben jim je tegen de Heer verzet.

25 Ik hadde me dan ok veur de Heer op de grond valen laoten, en bleef veertig daegen en naachten op de grond liggen, omreden hi'j tot jim ondergang besleuten hadde. 26 En ik biddede tot de Heer:

“Och Heer, mien God, speer et volk toch dat jow toeheurt en dat jowzels in jow groothied redded hebben en mit sterke haand uut Iegypte wegleded hebben.

27 Daenk weeromme an jow knechten Abraham, Isaak en Jakob. Blief niet stillestaon bi'j et dofhudige, minne en zundige gedrag van dit volk. 28 Laot de meensken in et laand waor jow dit volk uut wegleded hebben, niet zeggen kunnen: “De Heer was grif niet in staot om ze naor et laand te brengen dat hi'j heur toezegd hadde. Hi'j moet heur wel slim mit de nekke ankeken hebben, dat hi'j ze hier weghaeld het om ze in de woestijn ommekommen te laoten!” 29 Och Heer, et is toch et volk dat jow toeheurt en dat jow deur jow grote macht mit opheven aarm vri'jmaekt hebben?”

10 Doe zee de Heer tegen mi'j: “Hak twee stienen plaeten uut, geliek an de veurige, maek een kiste en komme naor mi'j toe, op de barg. 2 Dan zal ik op die plaeten de geboden schrieven die ok op de eerste stonnen, veur ie ze stokkend-sleugen. Dan moej' ze in de kiste leggen.” 3 Ik hebbe doe van acaciahoolt een kiste maekt en twee ni'je stienen plaeten uuthouwd. Daornao bin ik mit de beide stienen plaeten de barg opgaon. 4 En de Heer het d'r etzelde op schreven as de eerste keer: de tien geboden die hi'j jim vanuut et vuur bekendmaekt hadde, doe jim bi'j de barg bi'jenneer weren. Hi'j gaf mi'j de plaeten, 5 waornao ik weerommegong, de barg of. Ik hebbe ze in de ark legd, de kiste die ik in kommedaosie van de Heer maekt hadde, en daor liggen ze nog.

6 Doe bin de Israëlieten van de bronnen van Bene-Jaäkan naor Mosera trokken. Aäron is daor doe wegraekt en d'r be-

greuven; zien zeune Eleazar volgde him op as priester. 7 Ze bin daornao veerder reisd naor Gudgod en daor weg naor Jotbata, dat in een gebied mit een protte wadi's ligt. 8 In die tied wees de Heer de stamme Levi an om de ark van et verbond mit de Heer te dregen, om veur him dienst te doen en in zien naeme de zegen op te zeggen. Zo is et tot op de dag van vandaage. 9 Daoromme hebben de Levieten gien eigen grond zoas de aanderen; zi'j meugen ommes bestaon van de dienst an de Heer, zoas hi'j heur toezegd het.

10 Krek as de eerste keer he'k dan ok veertig daegen en naachten op de barg deurbrocht, en ok ditkeer gaf de Heer mi'j geheur: hi'j besleut om jim te speren.

11 En de Heer zee tegen mi'j: “Gao an et heufd van et volk weer op pad, dan kun ze et laand ingaon dat ik heur veuroolden mit een ied toezegd hebbe, en et in bezit nemen.”

Geheurzemhied leidet tot veurspoed

12 Israël, bedaenke dan ok dat de Heer, jim God, niks aandere van jim vragt as daj'm ontzag veur him tonen, daj'm et pad gaon dat hi'j jim wist, daj'm him liefhebben, him mit hatte en ziel dienen 13 en zien geboden en wetten, die ik jim vandaage veurhool, naoleven; dan zal et jim goed gaon. 14 De Heer, die vri'j beschikken kan over de hoogste hemel en over de eerde en alles wat daarop leeft, 15 het toch alliend veur jim veuroolden liefde opvat en uut alle volken krek jim, heur naozooten, uutkeuzen! 16 Besniede daoromme jim hatte en wees niet langer stiems.

17 Want de Heer, jim God, is de hoogste God en Heer. Hi'j is de grote, de machtige, de ontzagwekkende God. Hi'j handelt zonder anzien des persoons en is niet omme te kopen; 18 hi'j geeft wedevrouwen en wezen recht, nemt vrenden in bescharming en geeft heur eten en kleraosie. 19 Jim moe'n vrenden ok mit liefde behandelen, want jim bin zels vrenden west in Iegypte.

20 Toon ontzag veur de Heer, jim God, dien him, wees him toegedaon en zweer alliend bi'j zien naeme. 21 Zing zien lof,

hi'j is jim God! Jim hebben mit eigen ogen zien wat grootse, indrokwekkende daoden hi'j veur jim daon het: 22 mit zeuventig meensken trokken jim veuroolden naor Iegypte, mar now het hi'j jim zo talriek maekt as de steerns an de hemel!

11 Hebbe daoromme de Heer, jim God, lief en hool jim an je verplichtings tegenover him. Leef zien wetten, regels en geboden iedere dag nao. 2 Wees jim d'r van bewust dat jim kiender gien getuge west binnen van de opvoeding die de Heer jim gaf, en niet mit eigen ogen zien groothied zien hebben, zien sterke haand en opheven aarm. 3 Wat weten zi'j van de wonderen en daoden die hi'j in Iegypte daon het, over de rogge van de farao en zien hiele volk? 4 Of van wat hi'j mit et leger van Iegypte en al zien peerd en waegens daon het, hoe hi'j ze in et waeter van de Rietzee verdwienen leut doe ze jim naozatten, waor hi'j heur macht mit breuken het tot op de dag van vandaeg? 5 Jim kiender weten toch niet wat hi'j in de woestijn veur jim daon het veurdat jim hier ankwammen? 6 En wat hi'j in et bi'jwezen van et hiele volk dee mit Dan en Abiram, de zeunen van de Rubeniet Eliab: hoe de eerde heur mond eupendee en heur opslokte mit heur families, heur tenten en al et vee dat ze hadden? 7 Jim, an de aandere kaante, hebben al die machtige daoden die de Heer daon het mit eigen ogen zien. 8 Daoromme moej'm alle geboden die ik jim vandaeg veurhool naoleven. Daor zij'm de moed uut putten om et laand an de ginne kaante in te trekken en et in bezit te nemen. 9 Dan zij'm lange leven in et laand dat de Heer mit een ied an jim veuroolden en heur naogelacht toezegd het, et laand dat overlopt van melk en hunning.

10 Want et laand daj'm in bezit nemen zullen is hiel anders as Iegypte, waoj'm weg kommen. Daor mossen jim de akkers nao et zi'jen keunstmaotig natholen as een gruntuutuu. 11 Mar et laand an de ginne kaante is een laand mit bargaen en daelen, dat zien dust lest mit et waeter uut de hemel. 12 Et is een laand waor de Heer, jim God, een protte zorg an bestedet en waor

hi'j over waekt, et hiele jaor deur, van de eerste tot de laeste dag. 13 Aj'm de geboden geheurzemen die ik jim vandaeg veurhool, en de Heer, jim God, liefhebben en him mit hatte en ziel dienen, 14 be- looft de Heer: "Ik zal jim akkers op de juuste tied regen geven, in et naojaor en in et veurjaor. Jim zullen de oogst binnenhaelen, graon, wien en eulie, 15 en ik zal grune greiden geven veur jim vee. Jim zullen d'r leven in overdaod." 16 Mar kiek uut: laot je d'r niet toe verleiden om een giebe te volgen, veur aandere goden deur de kni'jen te gaon en ze te vereren. 17 Want dan roepen jim de lelken van de Heer over jim of en zal hi'j de hemel sluten. D'r zal gien regen meer valen en de hiele oogst zal mislokken, en al gauw zij'm verdwenen wezen uut et goeie laand dat de Heer jim geven zal.

18 Hool mien woorden dan ok in gedaachten, maek ze je eigen, dreeg ze as een teken om je aarm en as een baand op je veurheufd. 19 Prent ze je kiender in en praot d'r algedurig over, thuus en onderwegens, aj'm op bedde gaon en aj'm weer in de bienen kommen. 20 Schrief ze op de deurposten van je huus en op de poorten van de stad. 21 Dan zullen jim en je kiender lange wonen meugen in et laand dat de Heer jim veuroolden mit een ied toezegd het, zolange de hemel boven de eerde staot.

22 Aj'm alle geboden die ik je geef sekuur naoleven, en jim de Heer, jim God, liefhebben, him toegedaon binnen en et pad gaon die hi'j wist, 23 dan zal hi'j al die volken, die groter en machtiger binnen as jim, veur jim verdrieven en heur laand an jim in bezit geven. 24 Ieder stok grond waoj'm op lopen zullen is veur jim. Jim gebied zal him uutstrekken van de woestijn tot an de Libanon, en van de revier de Eufraat tot an de zee in et westen. 25 D'r zal gieniene wezen die him tegen jim staonde holen kan. De Heer, jim God, lat in et laand daj'm intrekken iederiene van angst veur jim beven, zoas hi'j jim toezegd het.

26 Begriep goed, vandaeg stel ik jim veur de keuze tussen zegen en vluuk. 27 Zegen, aj'm geheurzem binnen an de

geboden van de Heer, jim God, zoas ik ze jim vandaeg veurhool. 28 Vluuk, aj'm zien geboden niet geheurzemen en ofwieken van et pad dat ik jim vandaege wieze en achter aandere goden an lopen diej'm eerst niet kenden. 29 Aj'm aansend deur zien toedoen in et laand ankommen daj'm in bezit nemen zullen, moej'm op de Gerizim de zegen uutspreken, en op de Ebal de vluuk. 30 (Die bargaen liggen an de westkaante van de Jordaan, op de hoogte van Gilgal, vlak bi'j de ekkelbomen van More. Ie kun d'r kommen over de weg die deur et gebied van de Kanaänieten in de Jordaanvallei naor et westen toe lopt.) 31 Dommiet stikken jim de Jordaan over om et laand in te trekken dat de Heer jim geven zal. Aj'm et in bezit neumen hebben en d'r wonen, 32 leef dan alle wetten en regels die ik jim vandaeg veurhool strikt nao.

12 Dit bin de wetten en regels waoj'm je an holen moeten zolang aj'm leven in et laand dat de Heer, de God van jim veuroolden, jim in bezit geeft.

Ién plak om te offeren

2 De volken diej'm votjaegen zullen, vereren heur goden op heuveltoppen en hoge bargaen en onder bladrieke bomen. Jim moe'n heur gewijde plakken mit de grond geliek maeken, 3 heur alters slopen en heur gewijde stienen vergruzelen; heur Asjerapaolen moej'm verbranen en heur godebeelden in stokken slaon. D'r mag niks overblijven dat an die goden heugt. 4 Et is jim verbeuden om de Heer, jim God, op verschillende plakken te vereren. 5 Jim meugen daorveur alliend naor et plak gaon dat hi'j in iene van jim stamgebieden uutzukun zal om daor zien naeme wonen te laoten. Gao dan ok naor et plak waar hi'j woont 6 en neem de dieren mit die jim veur de braandoffers en vredesoffers bestemd hebben, en ok jim tienden en aandere heffings, de offers diej'm brengen om een belofte nao te kommen en jim vri'jwillige gaoven, en jim eerstgeborenen koenen, schaopen en geiten. 7 Maek daor in et bi'jwezen van de Heer, jim God,

een feestmaol toe en geniet mit je familie van de zegenings waar hi'j jim inspannings mit beloond het.

8 Wi'j bin hier now wend dat iederiene offert naor et him goeddonkt, mar dat mag niet zo blieven. 9 Jim bin now nog wel niet binnen de veilige greenzen van et gebied dat de Heer, jim God, jim geven zal, 10 mar dommiet stikken jim de Jordaan over om jim in et laand dat de Heer jim in eigendom geeft, te vestigen. As hi'j jim ienkeer vrede geven het deur jim te verlossen van de vi'janen die om jim henne wonen, en jim leven daor zonder dat iene jim lastig vaalt, 11 dan meuj'm alliend mar naor et iene plak gaon dat de Heer, jim God, uutkiezen zal om daor zien naeme wonen te laoten. Gao daor mit alles waj'm ofdregen moeten henne: de dieren veur je braandoffers en vredesoffers, je tienden en aandere heffings, en de biezondere offers diej'm an de Heer brengen om een belofte nao te kommen. 12 En vier dan feest in et bi'jwezen van de Heer, saemen mit jim zeunen en dochters, jim knechten, jim meiden, en de Levieten bi'j jim in de stad, die ommes gien grondgebied hebben zoas jim.

13 Daenke d'r omme daj'm gien braandoffers brengen op een willekeurig plak. 14 Alliend op et plak dat de Heer in iene van jim stamgebieden uutköst meuj'm offers brengen en an jim aandere verplichtings voldoen. 15 Mar veerder meuj'm, naor de maote waar de Heer, jim God, jim in zegenen zal, dieren slaachten en vleis eten aj'm mar willen, rondomme waoj'm wonen. Iederiene mag dat, kouster of poeterig, zoas dat ok gelt veur et eten van gezellen of hatten. 16 Onthool jim alliend wel van et bloed; laot dat as waeter op de grond votlopen. 17 Et is niet toestaon om in jim eigen woonplak een feestmaol toe te maeken van de tienden van jim graon, wien en eulie, of van jim eerstgeborenen koenen, schaopen en geiten, van jim belofte-offers, jim vri'jwillige gaoven en de aandere heffings. 18 Want dat mag alliend gebeuren in et bi'jwezen van de Heer, jim God, op et plak dat hi'j uutköst. Dat gelt veur iederiene van jim, veur jim zeunen en dochters, jim knech-

ten, jim meiden, en veur de Levieten die bi'j jim in de stad wonen. In tegenwoordighied van de Heer, jim God, zij'm genieten van de vruchten van jim wark.

19 Mar vergeet, zolange jim in dat laand wonen, de Levieten niet.

20-21 As de Heer, jim God, jim de beschikking geven het over et hiele gebied dat hi'j jim toezegd het, ligt et plak dat hi'j kiezen zal om daor zien naeme wonen te laoten misschien te veer vot. In dat geval kuj'm, aj'm zomar es vleis eten willen, dat toch mit een gerust hatte doen. Jim meugen koenen, schaopen of geiten diej'm van de Heer kregen hebben, slaachten zoas ik jim veurschreven hebbe, en et vleis eten aj'm willen, rondomme waoj'm wonen. 22 Krek zoas jim gezellen of hatten vri'juut eten meugen, mag dat ok mit zoksoorte vleis, en dat gelt veur iederiene, kouster of poeterig. 23 Mar wees d'r wel op bedocht daj'm je van et bloed ontholen, want bloed is leven; vleis mit leven d'r in meuj'm niet eten. 24 Nog es, onthool jim van bloed, laot et as waeter op de grond votlopen. 25 Aj'm dit goed in je opnemen, zal et jim en jim naogelacht goed gaon, want dan doe'j'm wat goed is in de ogen van de Heer. 26 Mar alle gao-ven die de Heer toekommen en alles waj'm him toezegd hebben, moej'm mitnemen naor et plak dat hi'j uutkiezen zal. 27 Van de braandoffers moej'm liekegoed et vleis as et bloed offeren op et alter van de Heer, jim God. Bi'j jim vredesoffers moet alliend et bloed tegen et alter an geuten wodden, en mag et vleis opeten wodden. 28 Gao hiel percies te wark in alles wa'k jim vandaege veurhullen hebbe. Daor zullen jim en je naogelacht tot in lengte van daegen wél bi'j veren, omreden jim dan doen wat goed is in de ogen van de Heer, jim God.

Tegen verleiding tot ofgodsdienst

29 Aansend zal de Heer, jim God, veur jim de volken uutroeien die now nog et laand bewonen dat veur jim bestemd is. Aj'm et ienkeer in bezit kregen hebben en daor wonen gaon binnen, 30 zorge d'r dan veur dat die volken, die veur jim uutroeid bin-

nen, niet toch nog jim ondergang wodden. Wees niet ni'jsgierig naor heur goden en vraoge jim niet of: Hoe hebben die volken heur goden vereerd? Zo willen wi'j et ok doen! 31 Nee, de Heer, jim God, verbödt jim dat. Want zij hebben veur heur goden alles daon waor de Heer een grote hekel an het; ze hebben alderdeegst heur zeunen en dochters as offer veur heur verbrand.

13 Jim, an de aandere kaante, moe'n alles wa'k jim zegge strikt naoleven; doe d'r niks bi'j en doe d'r ok niks van of.

2 As een profeet of een droomuutlegger uut jim midden een teken of een wonder veurspelt, 3 die dan ok uitkomt, en hi'j verbint daor een oproep an om aandere, jim onbekende goden te volgen en te dienen – 4 luuster dan niet naor wat hi'j zegt. Want de Heer, jim God, wil je daormit op de proef stellen, om te ontdekken aj'm him wel mit hatte en ziel liefhebben. 5 Blijf de Heer, jim God, volgen en hebbe alliend ontzag veur him. Leef zien geboden nao en luuster naor him; dien alliend him en blijf him toegedaon. 6 En die profeet of droomuutlegger moet van kaant maekt wodden omreden hi'j jim tegen de Heer, jim God, opzetten wol, die jim uut Iegypte weghaeld het en jim uut je knechtschop vri'jmaekt het. Die man het ommes perbeerd om jim van et pad of te brengen dat de Heer, jim God, jim wezen hadde. Zo moej'm et kwaod dat him bi'j jim andient in de kiem smoren. 7 As iene – je volle breur, je zeune of je dochter, of de vrouw waoj' van holen, of je beste kammeraod – je in et geheim perbeert over te haelen om aandere goden te dienen, goden diej' nog niet kenden en ok je veuroolden niet, 8 goden van de naobervolken, vlakbi'j of veer vot of waor ok op de wereld, 9 luuster dan niet naor zoenend en geve niet toe; wees onverbiddeliek, hebbe gien medelieden mit him en hool him niet de haand boven et heufd. 10-11 Jim moe'n him ommebrengen; saemen mit je volksgenoten moej'm him stienigen tot de dood d'r op volgt, en zels moej' de eerste stien gooien. Dat is zien

straf, want hi'j het perbeerd om je te vervremden van de Heer, jim God, die jim uut je knechtschop in Iegypte vri'jmaekt het. 12 Et hiele volk van Israël moet daordeur ofschrikt wodden, zodat zoksoorte wandaoden niet nog es gebeuren.

13 As in iene van de steden diej'm van de Heer, jim God, kriegten om jim daor te vestigen, et gerucht de ronde dot 14 dat d'r onder je volk feiguren van niks overaende kommen binnen die de aandere inwoners van heur stad tot ontrouw anzet hebben en heur naor aandere goden overlopen laoten hebben – goden die jim onbekend binnen –, 15 dan moej'm naovraoge doen, een onderzuuk instellen en de zaeke tot op de bojem uutzuken. As bliekt dat et waor is, as et grif vaastestaot dat zoks verschrikkeliks bi'j jim gebeurd is, 16 dan moej'm de inwoners van die stad ommebrengen. De hiele stad, iederiene die daor woont, en alle dieren moe'n zonder veurweerde an de Heer wijded wodden en van kaant maekt wodden, 17 en alle goed van de stad moet op et plein bi'jenneer brocht wodden. Daornao moej'm de stad en al et goed in de braand stikken, as een braandoffer veur de Heer, jim God. De stad wodt zo veur iewig tot een ruïne maekt, ze mag gienertied weer opni'j opbouwd wodden. 18 Van et goed waor de ban van de Heer op rust maj'm niks achteroverdrokken. Aj'm zo haandelen zal de lelken van de Heer bekoelen en zal hi'j jim genaodig wezen. Hi'j zal him over jim ontfarmen en jim in tal toenemen laoten, zoas hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd het. 19 Want dan bin jim de Heer, jim God, geheurzem: jim leven de geboden nao die ik je vandaege veurhool en jim doen wat goed is in zien ogen.

Verbeuden rouwgebruken; over koustere en poeterige dieren

14 Omreden jim kiender van de Heer, jim God, binnen is et jim niet toestaon om as teken van rouw jim lichem te karven of et haor op je veurheufd weg te scheren. 2 Want jim bin een volk dat an de Heer, jim God, wijded is:

hi'j het jim uutkeuzen om, aandere as alle aandere volken op eerde, zien kostber bezit te wezen.

3 Jim meugen niks eten waor de Heer een grote hekel an het.

4 Disse dieren maj'm eten: koenen, schaopen, geiten, 5 hatten, gezellen, renen, stienbokken, spiesbokken, antilopen, wilde schaopen, 6 en alle aandere dieren die spleten hoeven hebben – hoeven die dan ok hielemaole dield binnen – en butendat heur eten herkauwen. Dat bin de dieren diej'm wel eten meugen. 7 Mar dieren die allieud herkauwen of allieud spleten hoeven hebben, maj'm niet eten. Kemelen, haezen en klipdassen bin herkauwers, mar hebben gien spleten hoeven; daaromme gellen ze veur jim as poeterig. 8 En zwienen hebben wel spleten hoeven, mar herkauwen niet; daaromme moej'm die ok as poeterig beschouwen. Eet gien vleis dat van zokke dieren ofkomstig is en raek heur kedavers niet an.

9 Alles wat in et waeter leeft en vinnen en schobben het maj'm eten, 10 mar dieren zonder vinnen of schobben niet; die gellen veur jim as poeterig.

11 Alle voegesoorten die kouster binnen maj'm eten. 12 Disse voegels maj'm niet eten: de vaele gier, de baordaosvoegel, de zwatte gier, 13 de rooie wouw en de verschillende soorten schofferds, 14 alle soorten kri'jen en raeven, 15 de struusvoegel, de veldoele, de bosoele, alle soorten valken, 16 de stienoel, de katoel, 17 de dwargooroel, de visaorend, de visoele, 18 de sturke, de verschillende soorten reigers, de hop en de vleermoes. 19 Insekten mit vlarcken moej'm ok as poeterige dieren beschouwen, diej'm niet eten meugen, 20 mit uutzundering van een peer koustere soorten.

21 Jim meugen gien vleis eten van dieren die dood vunnen binnen. Laot et an de vremden die bi'j jim in de stad wonen, of verkoop et an een butenlaander. Want jim bin een volk dat an de Heer, zien God, wijded is. Jim meugen een geitebokkien niet koken in de melk van zien moeke.

Over plichten op vaaste tiden

22 Ieder jaor moej'm et tiende pat van de opbrengst van jim akkers ofdregen. 23 Van de tienden van jim graon, wien en eulie en jim eerstgeboren koenen, schaopen en geiten moej'm een feestmaol toemaeken in et bi'jwezen van de Heer, jim God, op et plak dat hi'j uutkiezen zal om daor zien naeme wonen te laoten. Zo leren jim de hieltied om opni'j te leven in ontzag veur de Heer, jim God. 24 Veur et geval jim niet in staot binnen om jim tienden en jim offergaoven dat hiele aende mit te nemen – hielemaole as de Heer jim riek zegend het – omreden et plak dat hi'j uutköst te veer vot is, 25 moej'm jim ofdracht te gelde maeken en mit dat geld in een buul naor et plak van zien keuze gaon. 26 Daor maj'm et uutgeven an alles waj'm mar willen: koenen, schaopen en geiten, wien en aandere draank en wat mar in je opkomt, en daorvan maeken jim dan, in et bi'jwezen van de Heer, jim God, een feestmaol toe mit je hiele familie. 27 En vergeet daorbi'j de Levieten die bi'j jim in de stad wonen niet, want zi'j hebben gien eigen grond zoas jim.

28 Ieder dadde jaor moej'm et tiende pat van de opbrengst in zien gehiel ofstaon en et opslaon in de stad. 29 De Levieten, die gien grond hebben zoas jim, en de vremen, de wedevrouwen en de wezen die bi'j jim in de stad wonen, meugen daor dan van nemen zovule as ze neudig hebben. De Heer, jim God, zal jim d'r om zegenen in alles waj'm ondernemen.

15 Ieder zeuvende jaor moej'm algemiene kwietschelling verlienen.

2 Dat gaot zo: iedere schuldeiser moet iederiene die wat van him liend het zien schuld kwietschellen; hi'j mag zien volksgenoot, zien breur, niet tot ofbetaeling dwingen, want de kwietschelling is ofkondigd in de naeme van de Heer. 3 Van een butenlaander maj'm wel betaeling vodderen, mar waj'm van een volksgenoot te goed hebben moej'm kwietschellen. 4 D'r zal trouwens gieniene van jim in aarmoede leven, want de Heer zal jim meraokels zegenen in et laand dat hi'j jim in bezit

geven zal, 5 temeensen, aj'm him geheuzem wezen zullen en de geboden die ik jim vandaege veurhool mit zorg naoleven; 6 dan zal de Heer, jim God, jim grif zegenen, zoas hi'j toezegd het. Jim zullen an een protte volken lienings toedoen, mar zels hoej'm niet te lienen. Jim zullen over een protte volken macht uutoefenen, mar zi'j niet over jim.

7 Zol d'r in iene van de steden in et laand dat de Heer, jim God, jim geven zal toch iene uut jim eigen volk gebrek lieden, dan mag dat jim niet koold laoten. Jim meugen jim haand niet op de buse hollen, 8 mar jim moe'n diepe in de buul taasten en him lienen zo vule as hi'j neudig het. 9 Wees niet zo uutkookt om bi'j jezels te daenken: Et zeuvende jaor, et jaor van de kwietschelling, komt d'r an – waordeur jim je ofsluten veur de tamtaosie van jim volksgenoot en him mit lege hanen gaon laoten. As hi'j dan bi'j de Heer zien nood klaegt om wat jim him andaon hebben, zal et je as zunde anrekend wodden. 10 Geef him dan ok roemhattig en zonder spiet, en de Heer, jim God, zal je d'r om zegenen in alles waj' doen en ondernemen. 11 D'r zullen altied arme meensken bi'j jim wezen. Daoromme drok ik jim op et hatte om vri'jgevige te wezen tegenover iederiene in jim laand die in aarmoede leeft of d'r min an toe is.

12 As iene uut jim volk, een Hebreuwse man of vrouw, him as knecht of meid an je verkocht, moet die je zes jaor lange dienen; in et zeuvende jaor moej' him of heur de vri'jhied weerommegeven. 13 Aj'm dan de persoon die et angaot in vri'jhied votgaon laoten, meuj' him niet mit lege hanen gaon laoten. 14 Jim moe'n him mit gulgeefse haand een pat geven van jim kudde, van jim graon en jim wien, of van wat de Heer je ok mar toebedield het. 15 Bedaenke daj' zels knecht west binnen in Iegypte tot de Heer, jim God, jim vri'jmaekt het. Daoromme geef ik jim vandaege dit gebod. 16 Mar as hi'j niet bi'j je vot wil, omreden hi'j et goed bi'j je het en an jow en je familie hecht raekt is, 17 moej'm een prieme deur zien oor in jim deure stikken. Daormit wodt hi'j veur altied je knecht. En mit een meid moej'm

etzelde doen. 18 Laot et jim niet al te hadde raeken aj' heur gaon laoten moeten, want zi'j hebben in zes jaor trouwe dienst etzelde daon as een dagloner, veur de helte van de centen. De Heer, jim God, zal je d'r omme zegenen in alles waj' doen.

19 Ieder eerstgeboren mannelik dier die jim koenen, geiten en schaopen geven, moej'm an de Heer, jim God, wijden. Zoe'n eerstgeboren kalf maj'm niet veur je warken laoten en Zoe'n laom of bokkien maj' niet scheren. 20 Jim moe'n die eerstgeboren dieren ieder jaor saemen mit je familie opeten in et bijwezen van de Heer, jim God, op et plak dat hi'j uitköst. 21 Mar as Zoe'n dier een gebrek het, as et kreupel of bliend is of wat dan ok, dan maj'm et niet ter ere van de Heer, jim God, slaachten. 22 In dat geval moej'm et in jim eigen stad opeten, krek zoas iederiene, kouster of poeterig, gezellen of hatten eten meugen. 23 Onthool jim alliend wel van et bloed; laot et as waeter op de grond votlopen.

Over de grote feesten

16 Ieder jaor in de maond abib moej'm veur de Heer, jim God, et pesachoffer toemaeken. Hi'j het jim ommes op een nacht in die maond uut Iegypte wegleided. 2 Veur et pesachoffer ter ere van de Heer moej'm geiten, schaopen of koenen slaachten op et plak dat hi'j kiezen zal om daor zien naeme wonen te laoten. 3 Bi'j dat vleis maj'm gien brood eten waar zoerdeeg in zit, mar alliend brood zonder zoerdeeg, en dat zeuven daegen lange. Et is et traonebrood daj'm, zolange aj' leven, heugen zal an de dag waoj'm op uut Iegypte wegtrokken, an dat overhaoste vertrek. 4 Zeuven daegen lange mag d'r in et hiele laand bi'j jim gien krummel zoerdeeg te vienen wezen. En van et vleis dat de slaacht van de eerste aovend oplevert, mag niks tot de aandere-daegs beweerd wodden. 5 Jim meugen de dieren veur et pesachoffer niet slaachten in ieder van de steden die de Heer, jim God, jim geven zal, 6 mar jim moe'n dat op et iene plak doen dat hi'j uutkiezen zal om d'r zien naeme wonen te laoten, en wel

bi'j aovende, bi'j zunsongang, de-zelde tied waarop jim uut Iegypte ver-trokken. 7 Daor moej'm et vleis toemae-ken en eten; de aanderemorgens kuj'm weer naor jim eigen woonstee weerom-megaon. 8 Zes daegen lange moej'm brood zonder zoerdeeg eten, en de zeu-vende dag is d'r een feestlike saemen-komst veur de Heer, jim God; dan maj'm niet warken.

9 Zeuven weken moej'm oftellen: zeuven weken naodat de eerste zichte in et koren zet is 10 moej'm veur de Heer, jim God, et Wekenfeest vieren, zo uutbundig as je vri'jwillige gaoven et toelaoten, naor de maote waar de Heer, jim God, je zegent. 11 In et bijwezen van him moej'm dan feestvieren, saemen mit je zeunen en dochters, je knechten, je meiden, de Levieten die bi'j jim in de stad wonen, en de vremden, de wedevrouwen en de wezen. Doe dat op et plak dat de Heer, jim God, kiezen zal om d'r zien naeme wonen te laoten. 12 Bedaenke daj'm zels in Iegypte knecht west binnen; hool je daoromme hiel percies an disse veurschriften.

13 As et graon döskt is en de droeven past binnen, moej'm zeuven daegen lange et Loofhuttenfeest vieren. 14 Vier dan uutbundig feest, saemen mit je zeunen en dochters, jim knechten, jim meiden, en de Levieten, de vremden, de wedevrouwen en de kiender zonder oolden die bi'j jim in de stad wonen. 15 Zeuven daegen lange moej'm veur de Heer, jim God, feestvieren op et plak van zien keuze. Hi'j zal ommes al jim wark zegenen en je een rieke oogst geven. Vier daoromme uutbundig feest.

16 Driemaol jaors moe'n alle manluden dan ok veur de Heer, jim God, verschienen op et plak dat hi'j kiezen zal: veur et feest van et Ongezoerde brood, et Wekenfeest en et Loofhuttenfeest. Ze meugen daor niet mit lege hanen kommen; 17 iederiene moet geven naor de maote waar de Heer, jim God, him zegend het.

Over rechters, keunings, priesters en profeten

18 Stel in alle steden die de Heer, jim God, jim in je stamgebieden geven zal,

rechters en griffiers an, die veur een zuvere rechtspraake zorgen moeten. 19 Jim meugen de rechtsgang niet beïnvloeden en niet perti'jdig wezen. Jim meugen gien smeergeld annemen, want smeergeld maekt et oge van de wieze bliend en de stemme van de rechtveerdige gloeperig. 20 Zuuk et recht en niks as et recht. Dan zuj'm in leven blieven en maj'm et laand dat de Heer, jim God, jim geven zal, in bezit nemen.

21 Jim meugen naost et alter daj'm veur de Heer, jim God, bouwen gaon gien Asjerapaol of wat veur gewijde paol dan ok zetten, 22 en ok gien gewijde stien, want de Heer het daor een hekel an.

17 Jim meugen him ok gien koe, schaap of geite mit ien of aander gebrek offeren, want daor het hi'j ok een hekel an.

2 As d'r in iene van de steden die de Heer, jim God, jim geven zal, iene is, man of vrouw, die dot wat slecht is in de ogen van de Heer deur de regels van et verbond te overtreden, 3 deur aandere goden te vereren, de zonne, de maone of de steerns, en daorveur deur de kni'jen gaot, hoewel ik dat verbeuden hebbe, 4 en jim heuren daor van, dan moej'm hiel percies nao-vraoge doen. As bliekt dat et waor is, as zonder mis vaastestaot dat disse gruwelijke dingen onder et volk van Israël gebeurde binnen, 5 dan moej'm de man of vrouw die him zo misdreugen het de stad uut brengen en buten de poort stienigen tot de dood d'r op volgt. 6 Et doodvonniss mag alliend op grond van de verklaoring van temeensen twee getugen uitvoerd wodden, iene getugenverklaoring is niet genoeg. 7 De getugen moe'n, saemen mit de rest van et volk, de daoder stienigen tot de dood d'r op volgt, en zels moe'n zij de eerste stien gooien. Zo moej'm et kwaod bij jim in de kiem smoren.

8 Mit betrekking tot moord of doodslag, rechtsvoddering en gewelddadigheden kun d'r him in jim steden rechtszaeken veurdoen waor et te muuilik in is om vonnis te wiezen. In zoksoorte gevallen moej'm naor et plak gaon dat de Heer, jim God, uutkiezen zal. 9 Daor vraogen

jim de Levitische priesters en de rechter die daor op dat stuit zitting hollen, en zij zullen uutspraake doen. 10 Doe percies wat zij je veurschrieven en volge de anwiezings diej' van heur kriegen hiel percies op. 11 Hool je an et bescheid dat zij je geven en an et vonnis dat ze uutspreken. Perbeer in gien inkeld opzicht om te schikken en te plooiën. 12 Diegene die de euvele moed het om de woorden van de rechter of van de priester die daor veur de Heer, jim God, dienst dot in de wiend te slaon, moet ommebrocht wodden. Zo moej'm et kwaod dat him bij de Israëlieten andient in de kiem smoren. 13 Et hiele volk moet daordeur afschrikt wodden, zodat ze zoks gien twiede keer waogen.

14 Aj'm in et laand kommen binnen dat de Heer, jim God, jim geven zal en jim et in bezit neumen hebben en d'r wonen, zeggen jim misschien: "Lao'we een keuning anstellen, krek as de volken om oons henne." 15 Dat mag: jim meugen uut jim midden iene die deur de Heer, jim God, uutkeuzen wodden zal, as keuning anstellen. Mar et mag niet iene uut een aander laand of van een aander volk wezen. 16 Hi'j mag gien peerden hollen gaon, want hi'j zol zien volksgenoten naor legypte weerommesturen kunnen om veur uutbreiding van zien stallen te zorgen, in stried mit de waarschouwing van de Heer dawwe gienertied weer die weg weerommegaon meugen. 17 Liekemin is et de keuning toestaon om d'r een protte vrouwluden op nao te hollen, want dat zol him tot ofgodsdienst verleiden kunnen. En veerder mag hi'j ok gien zulver en goold optasten.

18 As de keuning ienkeer over zien riek heerst moet hi'j een afschrift van dit wetboek maeken laoten, naor de tekst die de Levitische priesters onder heur hollen. 19 Hi'j moet et onder haandberiek hebben en d'r in lezen zolange hi'j leeft. Zo leert hi'j ontzag te hebben veur de Heer, zien God, en alle wetten uut dit boek in acht te nemen. 20 Dan zal hi'j him niet inbelen dat hi'j meer is as aanderen en in ienigst opzicht boven de wet staot, en zal zien keuningschop over Israël bestendig wodden en op zien zeunen overgaon.

18 De Levitische priesters, dat is de hiele stamme Levi, zullen gien eigen grond hebben krek as de aandere Israëlieten. Zi'j meugen de offergaoven eten die de Heer toekommen, ² mar eigen grond krek as de aanderen hebben ze niet; zi'j meugen ommes bestaon van de dienst an de Heer, zoas hi'j heur toezegd het. ³ Van de gaoven van et volk kommen de priesters et volgende pat toe: van et offerdier – as et now om een koe, een schaop of een geite gaot – moeten de schoolder, de wangen en de lebmaege an de priester geven wodden. ⁴ Ok et eerste en beste pat van jim graon, wien en eulie en van de wolle van jim schaopen en geiten moej'm him geven. ⁵ Want uut jim midden het de Heer, jim God, de Levieten keuzen om him veur altied as priester te dienen. ⁶ As iene die as Leviet argens in et laand van Israël woont him andient in et plak dat de Heer uutkiezen zal, dan is hi'j welkom. Hi'j mag, as et mar bi'j him opkomt naor dat plak toe gaon ⁷ en daor mitdoen an de dienst veur de Heer, zien God, krek as zien Levitische breurs die d'r al dienst doen. ⁸ Hi'j moet dan eenzelde andiel as zi'j kriegen, ongeacht de weerde van de bezittings die hi'j arfd het.

⁹ Aj'm in et laand kommen dat de Heer, jim God, jim geven zal, maj'm an de ofgrieslike praktieken van die volken daor, niet naodoen. ¹⁰ D'r mag bi'j jim gien plak wezen veur meensken die heur zeune of dochter as offer verbranen, en liekemin veur waorzeggers, wolkenschouwers, wichelers, toverders, ¹¹ bezweerdere, en veur heur die geesten vraogen of doden oproepen. ¹² Want de Heer het een hekel an meensken die zokke dingen doen, en om die ofgrieslike praktieken verdrift hi'j disse volken veur jim. ¹³ Jim moe'n hielemaole op de Heer, jim God, richt wezen. ¹⁴ Ok al luusteren de volken in et laand dat jim in bezit nemen zullen wel naor wolkenschouwers en waorzeggers, jim het de Heer, jim God, dat verbeuden. ¹⁵ Hi'j zal in jim midden profeten opstaon laoten, profeten krek as ikke. Naor heur moej'm luusteren. ¹⁶ Jim hebben de Heer daor ommes zels omme vraogd, doe jim bi'j de Horeb bi'jenneer weren? Jim zeden: “Wi'j

kun et stemgeluud van de Heer, oonze God, en et ankieken van dit geweldige vuur niet langer verdregen; dat overleven we niet.” ¹⁷ De Heer het doe tegen mi'j zegd: “Zi'j hebben dat goed zegd. ¹⁸ Ik zal in heur midden profeten opstaon laoten krek as ieje. Ik zal heur mien woorden ingeven, en zi'j zullen et volk alles overbrengen wat ik heur opdreeg. ¹⁹ Wie niet luusteren wil naor de woorden die zi'j in mien naeme zeggen, za'k ter verantwoording roepen. ²⁰ Mar as een profet de euvle moed het om in mien naeme wat te zeggen dat ik him niet opdreugen hebbe, of om in de naeme van aandere goden te praoten, dan moet hi'j ommebrocht wodden.” ²¹ Misschien vraogen jim je of: Is d'r een maniere om te bepaolen of een profetie al dan niet van de Heer komt? ²² Die is d'r inderdaod: as een profet zegt te praoten in de naeme van de Heer, mar zien woorden kommen niet uut en d'r gebeurt niks, dan is dat gien profetie van de Heer west. Hebbe gien ontzag veur een profet die him dat anmaotigt.

Over zaeken van leven en dood

19 As de Heer, jim God, de volken in et laand dat hi'j jim geven zal uutroeid het, en jim heur laand in bezit neumen hebben en in heur steden en heur huzen wonen gaon binnen, ² dan moej'm in dat laand drie steden anwiezen as plakken van uutwiek. ³ Stelle de ofmetings vaaste van et hiele gebied daj'm van de Heer, jim God, kriegen, en verpatte et laand in drienend, zodat iederiene die iene ommebrocht het een plak het waor hi'j naor uutwieken kan. ⁴ Et recht om de bienen daorhenne te nemen en zo et eigen leven te redden is veurbeholen an diegene die per ongelok iene ommebrocht het, zonder him iens mit de nekke ankeken te hebben. ⁵ Iene die bi'jglieks tegere mit een aander in de bos te hoolthakken gaot en mit zien bieles zwaait om een boom omme te hakken, waor et blad dan bi'j van de stok losschöt en de aander dodelik treft, kan zien leven redden as hi'j naor iene van die steden uutwieken kan. ⁶ Op die maniere wodt veurkommen dat

hi'j, omreden de ofstaand naor et uutwiek te groot is, inhaeld en ommebrocht wodt deur de bloedwreker die him belust op wraoke naokomt; zoe'n wraoke zol ok niet terechte wezen, want hi'j het giener-tied een hekel an zien slaachtoffer had.

7 Daorumme drege ik jim op om drie steden an te wiezen.

8 En as de Heer, jim God, jim grondgebied uutbreidet, krek zo hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd het, en jim et hiele laand gefit dat hi'j heur toezegd het – 9 aj'm temeensen alle geboden die ik jim vandaege geve strikt naoleven, de Heer, jim God, liefhebben en de hieltied et pad volgen dat hi'j wist –, dan moej'm nog drie aandere steden anwiezen. 10 Dan hoeft d'r in et laand dat de Heer jim toekent gien onschuldig bloed te stromen, en laeden jim gien schuld op jim.

11 Mar as iene een aander uut haat en mit veurbedochte raode van kaant maekt, en dan naor iene van die steden uutwickt, 12 moe'n de ooldsten van zien stad him daor ophaelen laoten en him an de bloedwreker uutleveren. 13 Wees daor onverbiddelik in. Zo bevrijden jim him van de bloedschuld die op Israël rust, en jim zullen d'r wél bi'j veren.

14 Jim meugen in et gebied dat de Heer, jim God, jim toewist in et laand dat hi'j jim in bezit gefit, de stienen die al generaosies lange aandermaans grond begreenzen niet verplaetsen.

15 Iéne inkelde getugenis dat iene een overtreding begaon het of een misdrief of wat dan ok, is niet geldig. Een anklacht krigt eerst rechtsgeldighied op grond van de verklaoring van temeensen twee getugen. 16 As een getuge perbeert om een aander of te valen deur een leugenachtige verklaoring over him of te leggen, 17 dan moe'n de beide perti'jen in et geding saemen veur de Heer verschienen, veur de priesters en de rechters die op dat stuit in funktie binnen. 18 De rechters moe'n de zaak hiel percies onderzeken. As blickt dat de getuge leugen het en een valse getugenis oflegd het, 19 dan moej'm him de straf opleggen die hi'j de aander toedocht had. Zo moej'm et kwaod dat him bi'j jim andient in de kiem smoren. 20 De aandere

moe'n daordeur ofschrikt wodden, zodat zoksoorte wandaoden him niet herhaelen. 21 Hebbe gien medelieden en vodder een leven veur een leven, een oge veur een oge, een tane veur een tane, een haand veur een haand, een voete veur een voete.

20 Aj'm de stried angaon tegen de vi'jaand en jim stuiten op een overmacht, mit peerden en striedwaegens, wees dan niet bange, want de Heer, jim God, die jim uut Iegypte wegledet het, zal jim helpen. 2 Veur et tot een treffen komt, moet de priester naor veuren kommen en dit tegen de soldaoten zeggen: 3 “Luuster, Israël. Vandaege gaoj'm et gevecht an mit de vi'jaand. Wees sterk en moedig, laot jim niet ofschrikken en wees niet bange veur him: 4 de Heer, jim God, gaot mit jim mit, hi'j is et die de stried veur jim voert tegen de vi'jaand; hi'j gefit jim de overwinning.” 5 Daornao kriegen de schrievers et woord: “Wie krek een huus bouwd het en et nog niet in gebruik nemen kund het, mag naor huus weerommaegaon; anders nemt een aander et in gebruik as hi'j in et gevecht sneuvelt. 6 Wie een droevetuun plaant het en nog niet zels de eerste droeven plokken kund het, mag naor huus weerommaegaon; anders plokt een aander ze, as hi'j in et gevecht sneuvelt. 7 Ok wie een bruid het mar heur nog niet trouwen kund het, mag naor huus weerommaegaon; anders trouwt een aander mit heur as hi'j in et gevecht sneuvelt.” 8 Veerder moe'n ze tegen de soldaoten zeggen: “Die bange is, die et anmoed ontbrekt, mag naor huus weerommaegaon; anders verliezen de aandere de moed misschien ok.” 9 As al disse dingen zegd binnen, moe'n ze officieren over de maanschoppen anstellen.

10 Veur daj'm een stad anvalen, moej'm eerst een vredesregeling anbieten. 11 As ze op et veurstel ingaon en de poorten veur jim eupendoen, moe'n alle inwoners van de stad tot herediens dwongen wodden. 12 Mar as ze gien vrede sluten willen en liever et gevecht mit jim angaon, 13 en de Heer, jim God, jim de belegerde stad in hanen gefit, moej'm alle mannelike inwoners ommebrenge. 14 Mar de vrouwl-

den en kiender en et vee en alles wat d'r an goed in de stad is maj'm buitmaeken. Jim meugen van de buit eten waj'm willen, want jim kriegen et van de Heer, jim God. 15 Zo moej'm te wark gaon bi'j de steden die veer van jim liggen, buten et gebied daj'm now veroveren gaon. 16 Mar daorbinnen, in de steden van et laand dat de Heer, jim God, jim as grondgebied geven zal, maj'm gien meenske in leven laoten. 17 Alle Hethieten, Amorieten, Kanaänieten, Perizzieten, Chiwwieten en Jebusieten moej'm van kaant maeken, zoas de Heer, jim God, jim opdreugen het, 18 om te veurkommen daj'm de gruwelike dingen die zi'j veur heur goden doen van heur overnemen, waardeur jim tegen de Heer, jim God, zundigen zollen.

19 Aj'm een stad langdurig belegeren moeten, maj'm heur appelhoven niet verdistreweren. Laot de bieles rusten en laot de bomen staon, want jim moe'n d'r zels van eten, en butendat: is een boom seins een meenske, daj'm tegen him vechten moeten? 20 Alliend de bomen waorj'm van weten dat ze gien vruchten geven, maj'm verdistreweren of ommehakken om ze te bruken veur de belegering van de stad waoj'm mit in oorlog binnen.

21 As in et laand dat de Heer, jim God, jim in bezit geven zal, argens in et eupen veld et lichem vunnen wodt van iene die van kaant maekt is en de daoder is niet te achterhaelen, 2 dan moe'n jim ooldsten en rechters de ofstaand tussen et liek en de steden in de direkte omkrieten meten. 3 De ooldsten van de dichtstbi'jgelegen stad moe'n een kalffpinke, waor nog niet mit warkt is en die gien jok dreugen het, 4 mitnemen naor een laek die gienertied dreuge komt te staon en waor de wallen niet van bewarkt of inzi'jd wodden. Daor moe'n ze et dier de nekke breken. 5 Daornao moe'n de Levitische priesters, die deur de Heer, jim God, uutkeuzen binnen om him te dienen en in zien naeme de zegen te zegen, naor veuren kommen. Zi'j bin et ommes die bi'j kwessies en in geval van geweld uutspraoke doen. 6 De ooldsten van de stad et dichtst bi'j et liek moe'n

dan boven de dooie koe heur hanen wasken, 7 onder et zeggen van disse woorden: "Oonze hanen hebben dit bloed niet vergeuten, oonze ogen hebben et niet zien. 8 Och Heer, hool Israël, et volk dat jow vri'jmaekt hebben, niet verantwoordelik veur disse moord, en reken et oons niet an dat d'r onder jow volk een onschuldige van kaant maekt is." Dan zal die moord heur niet anrekend wodden. 9 Zo bevrijden jim je van de bloedschuld. Daormit doe'j'm wat goed is in de ogen van de Heer.

Femilierecht

10 Aj'm d'r op uut trekken tegen de vi'jaand, en de Heer, jim God, levert him an je uut, 11-12 en jim zien onder de meensken diej'm kriegsgevangen maeken een mooi maegien dat bi'j je in de smaek vaalt en daj' tot je vrouw maeken willen, en jim nemen heur mit naor huus, dan moet zi'j heur heufd kaelscheren, heur naegels knippen 13 en de kleraosie die ze as kriegsgevangene anhadde ofleggen. Een maand lange mag ze in je huus om heur vader en heur moeke treuren. Daornao maj' mit heur slaopen en kan ze je vrouw wodden. 14 Aj'm heur op een geven mement niet meer hebben willen, moej' heur gaon laoten waor ze mar henne wil. Jim meugen heur niet verkopen en heur liekemin as een meid behandelen, want jim hebben heur al heur ere ontneumen.

15 As iene twee vrouwluden het, en van de iene meer hoolt as van de aander, en beiden geven him een zeune, de minst geliefde vrouw et eerst, 16 dan mag hi'j, as hi'j zien bezit an zien zeunen vermaekt, de zeune van de vrouw die hi'j liefhet niet beveurdielen in 't naodiel van de zeune van de minst geliefde vrouw, die et eerst geboren is. 17 Hi'j moet de zeune van de minst geliefde vrouw as eerstgeborene erkennen, en him dan ok een dubbel pat van zien bezittings geven. Disse zeune is ommes de eerste vrucht van zien mannelikhied, daaromme het hi'j et eerstgeboorterecht.

18 As oolden een opsternaote, een onhandelbere zeune hebben, die niet naor

heur luustert en ok nao hadhaandige bestraffing nog niet geheuzem wezen wil, 19 dan moeten zien vader en zien moeke him mitnemen naor de stadspoort en him an de ooldsten veurleiden. 20 Ze moe'n tegenover de stadooldsten verklaoren: "Oonze zeune is opsternaot en onhaandelber. Hi'j wil niet naor oons luusteren. Hi'j is een losbol en hi'j drinkt te vule." 21 De inwoners van de stad moe'n him dan stienigen tot de dood d'r op volgt. Zo moej'm et kwaod dat him bi'j jim andient in de kiem smoren. Et hiele volk van Israël moet daor deur ofschrikt wodden.

Verskillende veurschriften

22 As iene een misdrief pleegd het waor de doodstraf op staot, en jim hangen him nao de uitvoering van et vonnis an een paol op, 23 dan moej'm zien liek veur et aende van de dag begreven en et daor niet naachs ok nog hangen laoten; anders maeken jim et laand dat de Heer, jim God, jim as grondgebied geeft poeterig. Want op iene die ophangen is rust God zien vluuk.

22 Aj'm een verdweelde koe of schaop van een aander antreffen, moej'm daor niet je schoolders over ophaelen, mar et beest drekt weerombrengen. 2 As de eigener veer vot woont of is hi'j jim onbekend, dan moej'm et dier behuden tot hi'j et ophaelen komt; geef et dan an him weeromme. 3 Op dezelfde maniere moej'm handelen mit de ezel of mit een stok kleraosie van een aander, of mit wat iene ok mar kwietraekt is; aj'm wat vienen, moej'm daor niet de schoolders over ophaelen.

4 Aj'm zien dat een ezel of koe van een aander op straote onder zien last bezwikt, maj' niet warkloos toekieken. Help him et dier weer in de bienen te kriegen.

5 Een vrouw mag gien kleraosie of zoks van een man dregen en een man mag gien vrouwludekieren anstrupen. Want de Heer minacht iederiene die zokke dingen dot.

6 Aj'm onderwegens bi'jgeval een voegelnust in een boom of op de grond vienen, een nust waorin een voegel op heur

jongen of heur eier zit, dan moej'm et moederdier zels ontzien aj'm et nust uuthaelen. 7 De jongen maj'm mitnemen, mar de moeke moej'm in ieder geval gaon laoten. Jim zullen d'r wél bi'j veren, een lang leven zal jim diel wodden.

8 Aj'm een huus bouwen, moej'm et dak veurzien van een hekke; anders bi'j'm anspraokelik as iene d'r of vaalt.

9 Jim meugen je droevetuun niet inzi'jen mit verschillende soorten zaod, want dan zol de hiele oogst – dat waj'm zi'jd hebben krek as de opbrengst van de droevetuun – niet deur jim bruukt wodden meugen.

10 Jim meugen een os en een ezel niet saemen veur de ploeg spannen.

11 Jim meugen gien kleraosie dregen van twiederlei weefsel, van wolle en linnen tegere.

12 An de vier hoeken van et klieid daj'm dregen moej'm kwassies maeken.

Over seksuele misdadoen

13 Et volgende kan him veurdoen: Een man trouwt een vrouw, slapt mit heur en krijgt dan een hekel an heur. 14 Hi'j begint heur vals te beschuldigen en leugens over heur rond te stri'jen: "Ik bin mit disse vrouw trouwd, mar tijdens de trouwnaacht verneum ik dat ze gien maegd meer was." 15 Laoten heur vader en moeke dan mit et bewies van heur maegdwezen naor de ooldsten in de stadspoort gaon. 16 De vader van et maegien moet de ooldsten vertellen: "Ik hebbe mien dochter an disse man as vrouw geven, mar hi'j het een hekel an heur kregen. 17 Now beschuldigt hi'j heur d'r ten onrechte van dat ze gien maegd meer was. Mar hier is et klieid dat bewist dat mien dochter nog wel maegd was." En dan moe'n de oolden et klieid veur de stadooldsten uitspreiden. 18 De ooldsten moe'n die man hadhaandig straffen 19 en him een boete van honderd sjekel zulver betaalen laoten an de vader van et maegien, omreden hi'j twiefel zi'jd het over et maegdwezen van een Israëlitisch maegien. Veerder zal hi'j heur as zien vrouw anveerden moeten, en zolange hi'j leeft mag hi'j niet van heur

scheiden.

20 Mar as et wél waor is en et maegdwezen van et maegien niet antoond wodden kan, 21 moet zi'j naor heur oolderlik huus weerommebrocht wodden en daor veur de deure deur de aandere inwoners van de stad stienigd wodden tot de dood d'r op volgt. Want zi'j het onder et volk van Israël een daod van schaande begaon deur mit iene te slaopen wiels ze nog bi'j heur vader thuus woonde. Zo moej'm et kwaod dat him bi'j jim andient in de kiem smoren.

22 As een man trappeerd wodt mit een trouwde vrouw moeten beiden van kaant maekt wodden, liekegoed de man as de vrouw mit wie hi'j slaopen het. Zo moej'm et kwaod dat him bi'j de Israëlieten andient in de kiem smoren.

23 As iene in de stad een maegien tegekint dat al uuthuwlikt is, en gemien-schap mit him het, 24 dan moej'm heur allebeide mit de stad uut nemen en heur stienigen tot de dood d'r op volgt. Want et maegien het naolaoten om hulp te roepen, en de man het him an de bruid van een aander vergrepen. Zo moej'm et kwaod dat him bi'j jim andient in de kiem smoren. 25 Mar as et maegien in et eupen veld anraand wodt en de man het dan gemien-schap mit heur, dan verdient alliend de man de doodstraf 26 en gaot et maegien vri'juut, want zi'j het niks daon waarveur ze van kaant brocht wodden moeten zol. Et geval is vergeliékber mit moord mit veurbedochte raode: 27 de man het et uuthuwlikte maegien anraand in et eupen veld, waor gieniene heur redden kon as ze om hulp roepen zol.

28 As iene trappeerd wodt mit een maegien, een maegd die nog vri'j is, 29 dan moet de man die him an et maegien vergrepen het vuuftig sjekel zulver an heur vader betaelen. Butendat moet hi'j mit heur trouwen en zolange hi'j leeft mag hi'j niet van heur scheiden, omreden hi'j heur onteerd het.

23 Een man mag een vrouw die an zien vader toeheurd het niet trouwen; anders schent hi'j et bedde van zien vader.

Verskillende veurschriften

2 Manluden bi'j wie de zaodballen plet bin of et lid offiekt is, meugen niet mitdoen an de dienst van de Heer. 3 Ok basterds en heur naokommelingen tot in et tiende geslacht zullen gienertied mitdoen meugen. 4 Etselde gelt veur Ammonieten en Moabieten: gienertied zullen ze tot de dienst van de Heer toelaoten wodden, 5 omreden ze jim op jim tocht uut Iegypete gien eten en waeter geven hebben, en omreden ze Bileam, de zeune van Beor, uut Petor in Aram-Naharaim inhuurd hebben om jim te vervluken. 6 Mar omreden de Heer, jim God, jim liefhadde, het hi'j Bileam gien geheur geven en de vervluking in een zegening ommezet. 7 Dreeg dan ok, zolange aj'm leven, in gien inkeld opzicht bi'j an heur veurspoed en gelok. 8 Mar Edomieten moej'm mit respekt behandelen, want dat bin je breurs. Ok Iegypteners moej'm respektvol behandelen, want jim hebben as vremden in heur laand woond. 9 En wat heur naogelacht anbelangt: vanof de dadde geraosie kun ze tot de dienst van de Heer toelaoten wodden.

10 Tiedens een veldtocht tegen de vi'jaand moej'm jim in acht nemen veur onfesoenlikheden. 11 Zo moet een man die naachs deur een zaodlozing poeterig wodden is et legerkaamp uutgaon en buten blieden. 12 In twielochten moet hi'j him wasken; nao zonsongang mag hi'j dan et kaamp weer binnenkommen. 13 Veerder moet d'r buten et kaamp een gelegenhied wezen waor jim je behoefte doen kunnen. 14 Jim moe'n een tentestok bi'j je uutrusting stikken, diej'm bruken kunnen om een gat te maeken waoj' boven huken, en om je broodpikkernussien te bedekken. 15 Want de Heer, jim God, is tiedens zoe'n veldtocht tussen jim, om je te huden en jim over jim vi'jaand zegevieren te laoten. Daoromme moej'm et kaamp kouster hollen, zodat hi'j niks onfesoenliks bi'j jim antreft en hi'j him niet van jim ofkeert.

16 Jim meugen een knecht die zien toevlocht bi'j jim zuukt, niet uutleveren an zien meester. 17 Jim moe'n him opnemen en him een plak gunnen in de stad

die hi'j uutköst. Jim meugen gien misbruuk van him maeken.

18 Gien inkelde Israëlitisch maegien mag as hoere bi'j een tempel zitten en gien inkelde Israëlitische jonge as kontjoongien. 19 Jim meugen in de tempel van de Heer, jim God, gien hoereloon of schaadegeld bruken veur et naokommen van een belofte, want de Heer, jim God, het an beidend een ofgries.

20 Jim meugen gien rente vraogen aj'm wat an een volksgenoot lienen, as et now gaot om geld of eten of waj'm ok mar tegen rente te lien geven kunnen. 21 Van een butenlaander maj'm wel rente beuren, mar niet van iene uut je eigen volk. Aj'm jim hier an holen dan zal de Heer, jim God, jim zegenen in alles waj'm onderneemen in et laand daj'm in bezit nemen zullen.

22 Aj'm de Heer, jim God, een belofte doen, los die dan ok vlogge in. Want hi'j zal zien anspraoke grif gellen laoten, en dan wodt je laksighied je as zunde anrekend. 23 Mar aj'm hielemaole gien belofte doen, vaalt je niks an te rekenen. 24 Mar aj'm je woord geven hebben, moej'm et naokommen; jim hebben zels, uut eigen vri'je wil, de Heer, jim God, een belofte daon.

25 Aj'm deur aandermaans droevetuun lopen maj'm zovule droeven eten aj'm mar willen, tot daj'm genoeg hebben, mar jim meugen ze niet argens in mitnemen. 26 En aj'm deur aandermaans korenveld lopen maj'm wel aoren plokken mit de haand, mar niet mit de zichte in zien koren ommeslaon.

24 Et volgende kan him veurdoen: Iene het een vrouw trouwd, mar om ien of aandere reden is hi'j ontevreden over heur. Hi'j schrift een scheidingsbrief, die hi'j bi'j heur votgaon an heur mitgeft. 2 Ze gaot bi'j him weg en wodt de vrouw van een aander. 3 Mar dan krigt die tweede man een hekel an heur, en hi'j schrift ok een scheidingsbrief en gefft heur die bi'j heur votgaon mit; of de man die as tweede mit heur trouwd is, raekt weg. 4 In zoe'n geval mag de eerste man, die van heur scheiden is, heur niet opni'j tot

vrouw nemen, veur him is zi'j now poeterig wodden. Want de Heer het een grote hekel an zokke dingen. Aj'm zoks doen, gooien jim een smet op et laand dat de Heer, jim God, jim in eigendom geven zal.

5 As een man krek mit een vrouw trouwd is, hoeft hi'j niet onder de wapens te gaon of een dienst in et leger te doen. Hi'j is een jaor lange vri'jsteld en mag thuusblieven om zien vrouw gelukkig te maeken.

6 Et is verbeuden om een haandmeule of een maelstien in onderpaand te nemen, want daormit neem ie iene zien leven in onderpaand.

7 As ontdekt wodt dat iene ien van zien volksgenoten, een Israëliet, ontvoerd het en him as knecht behandelt of verkocht, moet die meenskedief ommebrocht wodden. Zo moej'm et kwaod dat him bi'j je andient in de kiem smoren.

8 In geval van een huidziekte moej'm de anwiezings diej' van de Levitische priesters kriegen hiel percies opvolgen; hool je hiel krek an wat ik heur veurschreven hebbe. 9 Bedaenke wat de Heer, jim God, tijdens jim tocht uut Iegypte mit Mirjam daon het.

10 Aj'm iene et ien of aander lienen, maj'm niet zien huus ingaon om et onderpaand op te haelen. 11 Jim moe'n buten waachten tot diegene an wie jim de liening gavven mit et onderpaand naor buten komt. 12 En as hi'j zo aarm is dat hi'j zien overklierd ofstaon moet, maj'm je daor naachs niet mit toedekken. 13 Veur zunsondergang moej'm him zien onderpaand weerommebrenge, zodat hi'j onder zien eigen overklierd slaopen kan. Hi'j zal jim dan de zegen van de Heer, jim God, toeweensken, en de Heer zal et jim as goed toerekenen.

14 Een dagloner, die et al muuilik genoeg het, maj'm niet uutzoege, as et now iene van jim eigen volk angaot of een vremde die in iene van jim steden woont. 15 Jim moe'n him nog dezelve dag, veur zunsondergang, uutbetaelen; want hi'j is aarm en et gaot him krek om dat loon. Aanders zal hi'j de Heer zien nood klaegen, en dan zal je waj' him andaon hebben as zunde anrekend wodden.

16 Oolden meugen niet ommebrocht wodden om wat heur kiender misdaon hebben, en kiender niet om de misdaoden van heur oolden; aliend om wat iene zels misdaon het, mag hi'j ommebrocht wodden.

17 Jim moe'n de rechten van vremden en wezen respekteren; van wedevrouwen maj' et overklierd niet in onderpaand nemen. 18 Bedaenke daj' zels knecht west binnen in Iegypte tot de Heer, jim God, jim vri'jmaekt het. Daoromme dreeg ik jim op om zo te haandelen.

19 Aj'm bi'j de graanoogst op de akker een garve vergeten, maj' niet weeromme-gaon om die op te haelen. Laot him ligen veur de vremden, wedevrouwen en wezen. De Heer, jim God, zal je d'r omme zegenen in alles waj' ondernemen. 20 En aj'm bi'j de olijve-oogst tegen de takken slaon, maj'm achterof niet naogaon aj'm alles wel hebben. Wat overblijft is veur de vremden, wedevrouwen en wezen. 21 En aj'm bi'j de wienoogst droeven plokken, maj'm niet alles nog es naolopen. De rest is veur de vremden, wedevrouwen en wezen. 22 Bedaenke daj' zels knecht in Iegypte west binnen. Daoromme dreeg ik jim op om zo te haandelen.

25 As twie manluden een kwessie hebben en d'r mit naor de rechter gaon, en in et vonnis wodt de iene vri'j-spreuken en de aander veroordield, 2 dan moet de rechter de schuldige, as die tot stokslaegen veroordield is, op de grond daeleleggen laoten en him in zien bi'jwezen et tal slaegen geven laoten dat past bi'j et misdrief. 3 D'r meugen him op zien uterst veertig stokslaegen geven wodden, niet meer. Aanders wodt d'r gien maote hullen, en zol een medemeenske veur jim ogen zien ere verliezen.

4 Jim meugen een koe bi'j et dösken niet moelkörven.

5 As twie breurs bi'jenneer wonen en iene van heur raekt weg zonder dat hi'j een zeune het, dan mag zien wedevrouw niet de vrouw wodden van iene buten de familie. Heur zwaoger moet mit heur slaopen; hi'j moet heur tot vrouw nemen en an de zwaogerplicht tegenover heur

voldoen. 6 De eerste zeune die zi'j krigt gelt dan as zeune van zien breur die uut de tied is, zodat zien naeme onder et volk van Israël deurleven zal. 7 Mar as de man weigert om mit zien snaorske te trouwen, dan moet zi'j naor de stadooldsten in de poort gaon en zeggen: "Mien zwaoger wil gien naogelacht veur zien breur verwekken. Hi'j weigert om an zien zwaogerplicht naor mij toe te voldoen." 8 Dan moe'n de stadooldsten him daor op aanspreken. As hi'j bi'j zien weigering blijft om mit zien snaorske te trouwen, 9 moet zi'j in et bi'jwezen van de ooldsten op him ofgaon, him een sandaal uuttrekken en him in zien gezichte spi'jen, waarbi'j ze tegen him zegt: "Zo vergaot et de man die zien breur naogelacht onthoolt." 10 En bi'j de Israëlieten zal zien familie bekendstaon as de familie Zonderschoe.

11 As twie manluden an et vechten binnen en de vrouw van iene van heur mingt heur d'r in om heur man te helpen en gript de aander bi'j zien gemachten, 12 dan moet heur haand d'r zonder pardon ofhakt wodden.

13 Jim meugen gien twie verschillende gewichten, waarvan de iene te zwaor of te licht is, in jim buul hebben. 14 En jim meugen ok gien twie verschillende maotkannen, waarvan de iene te groot of te klein is, in huus hebben. 15 Jim moe'n et doen mit ien gewicht en iene maotkanne die zuver en iekerd binnen. Dan wodden jim zegend mit een lang leven in et laand dat de Heer, jim God, jim zal geven.

16 Want de Heer het een grote hekel an iederiene die oneerlik zaeken dot.

17 Vergeet niet wat de Amalekieten jim andaon hebben tiedens jim tocht uut Iegypte. 18 Doe jim uuthongerd en verdofeld weren hebben ze gewetenloos, zonder ok mar een betien ontzag veur God, de achterhoede overvalen, waar de zwaksten heur toehullen. 19 Vergeet et niet! En as dommiet de Heer, jim God, jim vrede geven het in et laand daj'm as grondgebied van him kriegen, deur jim te verlossen van de vi'janen die om je henne wonen, zorge d'r dan veur dat niks op eerde nog an et volk van Amalek herinnert.

Gebeden bi'j et ofdregen van gaoven; slotwoord van Mozes

26 Dommiet zij'm et laand ingaon dat de Heer, jim God, jim as grondgebied geven zal. Jim zullen et in bezit nemen en d'r wonen gaon. ² Jim zullen daor de oogst binnenhaelen kunnen. Aj'm daorvan dan et eerste en beste pat in een kölf mitnemen naor et plak dat de Heer, jim God, uutkiezen zal om d'r zien naeme wonen te laoten, ³ en jim kommen daor veur de priester te staon die daor op dat stuit dienst dot, zegge dit dan tegen him: "Hiermit verklaor ik veur de Heer, jim God, dat ik et laand waarvan de Heer oonze veuroolden mit een ied toezegd het dat hi'j et oons geven zol, ingaon bin." ⁴ As de priester de kölf in ontvangst neumen het en die veur et alter van de Heer, jim God, henezet het, ⁵ moej'm dit veur de Heer belieden: "Mien vader was een zwalkenende Aramener. Hi'j trok naor Iegypte en woonde daor as vremde mit een haandvol meensken, mar ze gruuiden uut tot een slim groot en machtig volk. ⁶ De Iegypteners begonnen oons min te behandelen: ze onderdrokten oons en dwongen oons tot slavewark. ⁷ Doe klaegden wi'j de Heer, de God van oonze veuroolden, oonze nood. Hi'j heurde oons hulpgeroep en zag oons slaveleven vol tantaosie. ⁸ En de Heer maekte oons vri'j uut Iegypte, mit sterke haand en opsteuken aarm, op een wieze waoj' bange van wodden zollen, mit tekens en wonderen. ⁹ Hi'j brocht oons hierhenne en gaf oons dit laand, dat overloopt van melk en hunning. ¹⁰ Heer, hierbi'j breng ik jow de eerste opbrengst van et laand dat jow mi'j geven hebben." Geef de Heer, jim God, zo jim gaoven en gao veur him deur de kni'jen. ¹¹ Daornao maj'm, saemen mit de Levieten en de vremden die bi'j jim wonen, een feestmaal holen mit al et goeie dat jim en je familie van him kregen hebben.

¹² Aj'm in et dadde jaor, et jaor van de tienden, et tiende pat van de opbrengst ofstaon hebben an de Levieten, de vremden, de wedevrouwen en de wezen, zodat zi'j bi'j jim in de stad genoeg te eten hebben,

¹³ dan moej'm in et bi'jwezen van de Heer, jim God, verklaoren: "Ik hebbe niks van de gaoven die de Heer toekommen achterholen. Ik hebbe alles an de Levieten, vremden, wedevrouwen en wezen geven, hielemaole overienkomstig de geboden die jow mi'j oplegd hebben. Ik hebbe gien inkeld gebod overtreden en bin in niks naolaotig west. ¹⁴ Ik hebbe niet van disse gaoven eten in een tied da'k in de rouw was, ik hebbe d'r niks van ofdregen wiels ik poeterig was, en ik hebbe d'r niks van an iene die wegraekt is mitgeven. Ik bin de Heer, mien God, geheurzem west en hebbe mi'j hullen an alles wat hi'j mi'j opdreugen het. ¹⁵ Heer, kiek vanuut jow heilig huus in de hemel daele en geef jow volk Israël en et laand dat jow oons geven hebben jow zegen, zoas jow oonze veuroolden zweerd hebben; zegen dit laand van melk en hunning."

¹⁶ Vandaag dreegt de Heer, jim God, jim op om je an disse wetten en regels te hollen. Neem ze hiel percies in acht en leef ze mit hatte en ziel nao. ¹⁷ Vandaag hebben jim de Heer verzekerd dat hi'j jim God wezen zal, daj'm de weg volgen zullen die hi'j je wist, en daj'm zien wetten, geboden en regels naoleven zullen en him geheurzem wezen zullen. ¹⁸ Vandaag het de Heer jim verzekerd dat jim, zoas hi'j jim toezegd het, zien volk wezen zullen, zien kostber bezit. Jim moe'n al zien geboden naoleven. ¹⁹ Hi'j zal jim hoge boven alle volken die hi'j maekt het uut tillen. Jim zullen lof oogsten en mit roem overlaeden wodden. Jim zullen et volk wezen dat an de Heer, jim God, wijded is, zoas hi'j toezegd het.

Anwiezings veur de plechtigheden nao et overstikken

27 Mozes dreug, saemen mit de ooldsten van Israël, dit an et volk op: "Leef alle geboden nao die ik jim vandaag geven hebbe. ² En op de dag daj'm de Jordaan overstikken om et laand binnen te gaon dat de Heer, jim God, jim geven zal, moej'm daor an de ginne kaante grote stienen daelezetten. Naodat jim

daorop een kalklaoge anbrocht hebben, 3 moej'm de wetten waor ik jim in onderwezen hebbe daor op schrieven. Dan maj'm et laand van melk en hunning, dat de Heer, de God van jim veuroolden, jim toezegd het, intrekken. 4 Zette, zo gauw aj'm de Jordaan overgaon binnen, de stienen op de Ebal, zoas ik jim now veurschrief, en zet d'r een kalklaoge op. 5 Bouw daor butendat een alter veur de Heer, jim God, van stienen die niet mit iezeren ark bewarkt binnen, 6 en breng him braandoffers op et uut roege stien optrokken alter. 7 Breng daor vredesoffers en hool een feestmaol in et bijwezen van de Heer, jim God. 8 Schrief alle bepaolings van disse wet hiel dudelik op die stienen."

9 Midden tussen de Levitische priesters zee Mozes tegen hiel Israël: "Wees stille en luuster, Israël. Vandaag bi'j'm et volk van de Heer, jim God, wodden. 10 Wees him daoromme geheurzem en leef zien geboden en wetten nao, zoas ik ze jim now veurhullen hebbe."

11 Daornao gaf Mozes et volk disse anwiezings: 12 "Aj'm de Jordaan overgaon binnen, moe'n de stammen Simeon, Levi, Juda, Issachar, Jozef en Benjamin heur op de Gerizim opstellen en daor de zegen uutspreken. 13 Op de Ebal moe'n de stammen Ruben, Gad, Aser, Zebulon, Dan en Naftali heur opstellen om de vluuk uut te spreken.

14 Veerder moe'n de Levitische priesters alle Israëlieten luud en dudelik dit toeroepen:

15 "Vervluukt is iederiene die een godebeeld maekt en et op een geheim plak beweert; in de ogen van de Heer is et een gruwelik maeksel van meenskehanen." En hiel et volk moet dan as bescheid geven: "Amen."

16 "Vervluukt is iederiene die gien achtige het veur zien vader en moeke." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

17 "Vervluukt is iederiene die de greensstienen van een aander verzet." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

18 "Vervluukt is iederiene die een bliende de verkeerde kaante wist." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

19 "Vervluukt is iederiene die de rech-

ten van vremden, wedevrouwen en wezen antaast." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

20 "Vervluukt is iederiene die et bedde van zien vader antaast deur gemieschop mit een vrouw van zien vader te hebben." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

21 "Vervluukt is iederiene die gemieschop het mit een dier." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

22 "Vervluukt is iederiene die gemieschop het mit zien zuster of zien halfzuster." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

23 "Vervluukt is iederiene die gemieschop het mit zien schoonmoeke." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

24 "Vervluukt is iederiene die in et geheim een aander ommebrengt." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

25 "Vervluukt is iederiene die him betaelen lat om een onschuldige van kaant te maeken." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

26 "Vervluukt is iederiene die him niet hoolt an de bepaolings van disse wet." Dan zegt hiel et volk: "Amen."

Zegen en vluuk

28 Mozes zee: "Aj'm de Heer, jim God, geheurzem binnen en al zien geboden, zoas ik ze jim vandaag veurhullen hebbe, hiel percies naoleven, zal hi'j jim hoge boven alle aandere volken op eerde uut tillen. 2 En omreden jim him geheurzemen, zullen jim disse zeginings toevalen:

3 Zegend zullen jim wezen in de stad en zegend op et laand.

4 Zegend is de vrucht van jim schoot, de vrucht van jim laand en de vrucht van jim vee: de dracht van jim koenen, schaopen en geiten.

5 Zegend is de oogst die jim binnenhaelen en et deeg dat jim kneden.

6 Zegend zullen jim wezen in jim kommen en jim gaon.

7 De Heer zal jim de overwinning geven op alle vi'janen die jim anvalen: as iene man zullen ze op je ofkommen, mar naor alle kaanten toe zullen ze utenneer stoeven.

8 De Heer zal zien zegen rusten laoten op jim veurraodschuren en op alle wark

daj'm doen. Hi'j zal jim zegenen in et laand dat hi'j jim gef't.

9 De Heer zal zien plechtige toezegging gestaand doen en jim tot een volk maeken dat an him wijded is; jim leven ommes de geboden van de Heer, jim God, nao en volgen de weg die hi'j wist. 10 Alle aandere volken zullen opmarken dat jim de Heer toebeheuren, en ze zullen hoge tegen jim opkieken.

11 De Heer zal jim roem bedelen mit kiender en ok jim vee en jim akkers buitengewoon zegenen, aj'm dommiet et laand bewonen dat de Heer jim geven zal, zoas hi'j jim veuroolden mit een ied toezegd het.

12 De Heer zal de riekelik vulde schatkaemer van de hemel eupenzetten om jim akkers op de juuste tied regen te geven. Hi'j zal jim wark op et laand zo zegenen dat jim an een protte volken lienings geven kunnen, zonder iens zels lienen te hoeven.

13 De Heer zal jim altied et eerste plak beklieden laoten en gienertied de laeste. Jim zullen iederiene veurbi'jstreven en gienertied achteropraeken, aj'm de geboden van de Heer, jim God, geheurzem binnen en ze strikt naoleven. 14 Wiek dan ok op gien inkelde maniere van de geboden of zoas ik ze jim vandaege veurhullen hebbe, deur achter aandere goden an te lopen en die te vereren.

15 Mar aj'm de Heer, jim God, niet geheurzem binnen en zien geboden en wetten, zoas ik ze jim vandaege veurhullen hebbe, niet hiel percies naoleven, zullen disse vervlukings jim treffen:

16 Vervluukt zij'm wezen in de stad en vervluukt op et laand.

17 Vervluukt is de oogst diej'm binnenhaelen en et deeg daj'm kneden.

18 Vervluukt is de vrucht van jim schoot, de vrucht van jim laand en de dracht van jim koenen, schaopen en geiten.

19 Vervluukt zij'm wezen in jim kommen en jim gaon.

20 De Heer zal an alle wark daj'm doen een vluuk plakken laoten; hi'j sticht alder-aosie en vi'jaandschop. Omreden jim je

slecht gedreugen hebben en je van him ofkeerd hebben, zij'm gauw verdistrewaren.

21 De Heer zal jim mit de pest treffen, tot jim hielemaole uutroeid binnen uut et laand daj'm in bezit nemen zullen.

22 De Heer zal jim treffen mit tering en ontstekings, mit koorse en waanzin, mit dreugte, korenbraand en maeldauw, die jim aachternaozitten en verdistrewaren zullen. 23 De hemel boven je heufd zal van keuper wezen en de grond onder je voeten van iezer.

24 De Heer zal et stof regenen laoten op je akkers: fien zaand zal uut de hemel op jim daelekommen. Zo zij'm omme-kommen.

25 De Heer zal de overwinning an jim vi'janen geven: as iene man gaoj' op heur of, mar naor alle kaanten toe zij'm uteneer stoeven. Veur alle keuninkrieken op eerde zij'm as ofgrieslik veurbeeld gellen. 26 Voegels en roofdieren zullen heur an jim lieken te goed doen, zonder dat iene ze votjacht.

27 De Heer zal jim treffen mit zwölde-ri'je krek as Iegypte doedertieden, mit bulten, uutslag en schurft, mit ongeneeslike ziekten.

28 De Heer zal jim treffen mit krankzinnighied, bliendhied en verbiestering van et verstaand. 29 Jim zullen op klaorlochte dag in et duuster taasten, zoas een bliende op de taast zien weg zuken moet. Alles waj'm ondernemen zal mislopen. Dag in dag uut zij'm beroofd en uutzeugen wodden, en d'r is gieniene die komt om je te redden.

30 Jim zullen een bruid vunnen hebben, mar een aander zal mit heur slaopen. Jim zullen een huus bouwen, mar d'r niet in wonen. Jim zullen een droevetuun plaanten, mar niet zels van de eerste vruchten genieten.

31 Jim koenen wodden veur je ogen slaacht, mar van et vleis zij'm gien krummel kriegen. Je ezel wodt jim ontneumen en jim zien him niet weeromme. Jim schaopen en geiten wodden an je vi'jaand geven, en d'r is gieniene diej'm te hulp schöt.

32 Jim zullen aanzien moeten dat je

zeunen en dochters an een aander volk uutleverd wodden. Mit smat waachten jim op heur weerommekommen, iedere dag opni'j, mar jim staon machteloos.

33 Een onbekend volk zal him te goed doen an alles wat je laand opbrengt en waoj'm je veur inspand hebben. En jim wodden mishandeld en uutzeugen, dag in dag uut. 34 Jim zullen gek wodden van alles waj'm veur je ogen gebeuren zien.

35 De Heer zal jim treffen mit vrese-like, ongeneeslike zwölderij'e an de kni'jen en de boverbienen, die je bij slot van zaeke van de voetzole tot de kruun bedekken zullen.

36 De Heer zal jim, mit de keuning diej'm ansteld hebben, ofvoeren laoten naor een laand dat jim fremd is en dat jim veuroolden ok onbekend was. Daor zuj'm aandere goden vereren, goden van hooft en van stien. 37 Jim zullen veur de inwoners van al die lanen waor de Heer jim hennestuurt een schrikbeeld wezen, en een mikpunt veur heur spotteri'je en schimpscheuten.

38 Jim zullen je akkers roem inzi'jen, mar deurdad de gröshippers ze kaelvreten zal et een schraole oogst wodden. 39 Jim zullen droevetunen plaanten en bewarken, mar deur vreteri'je van roepen zal d'r gien droeve-oogst wezen en zuj'm gien wien drinken kunnen. 40 Jim zullen rondomme olijfbomen staon hebben, mar deurdad ze heur vruchten veurtiedig verliezen zal jim huid et zonder eulie stellen moeten.

41 Jim zullen zeunen en dochters verwekken, mar ze niet opgruuien zien, want ze zullen in ballingschop wegvoerd wodden.

42 Gröshippers zullen heur meester maeken van jim bomen, van alles wat op jim laand gruuft.

43 De vrenden die bij jim wonen zullen jim hielemaole veurbi'jstreven, en jim raeken de hieltied verder achterop.

44 Zi'j zullen jim lienings geven, mar jim zullen zels gienertied wat te lien geven kunnen. Zi'j zullen op et eerste plak staon en jim as laeste.

45 Al disse vervlukings zullen jim treffen en je achternaozitten tot d'r gieniene meer over is, omreden jim de Heer, jim

God, ongeheuzem west binnen en de geboden en wetten die hi'j jim veurhul niet naoleefd hebben. 46 Deur de tantaosie tekend zuj'm mit je naogelacht veur altied een ofgrieslik veurbeeld wezen.

47 Omreden jim de Heer, jim God, niet mit bliedschop diend hebben, bliede mit alles waj'm hadden, 48 zullen jim de vij-aand die de Heer op je ofstuurt dienen moeten, en dat zal saemengaon mit hunger en dust, mit een tekot an kleraosie, mit gebrek an alles. Jim kriegen een loodzwaor jok oplegd, tot d'r gieniene meer over is. 49 Zoas een aorend onverwaachs veur 't locht komt, zo zal uut de veerste uuthoeke van de wereld een volk op je ofkommen. De Heer stuurt een volk dat een onverstaonbere tael praot 50 en spiekerhad tegen jim tekeergaot, zonder jim oolde meensken te ontzien en jim kiender te speren. 51 Ze verslienen alles wat jim vee en jim laand opbrengt, tot jim niks meer over hebben. Jim zullen van jim graon, wien en eulie niks overholen, en gien inkeld jong van je koenen, schaopen en geiten; zo zullen ze jim verdistreweren. 52 Ze belegeren alle steden in et laand dat de Heer, jim God, jim geven het, tot de hoge, verstarke muren waoj'm zo op vertrouwen, allemaole valen binnen. De nood in die steden zal zo hoge oplopen 53 daj'm de zeunen en dochters diej'm van de Heer, jim God, kregen hebben, opeten zullen – jim eigen vleis en bloed; tot zoe'n grote wanhoop zal de vij-aand jim tiedens et beleg drieven. 54 De gevuldigste, zaachtmoedigste man zal zien eigen breur of de vrouw die hi'j liefhet of de kiender die hi'j nog over het 55 nog gien stokkien vleis van zien kiender gunnen, mar ze liekem allieend opeten, omreden hi'j niks anders het; tot zoe'n grote wanhoop zal de vij-aand je tiedens et beleg drieven. 56 En ok de gevuldigste, zaachtmoedigste vrouw, een vrouw zo finegies dat ze gienertied een voete op de grond zetten hoeft het, zal de man die ze liefhet en heur eigen zeune en dochter 57 nog gien krummel gunnen van et poppien dat ze krigt en van de kraomkeutel die heur lichem verlat, mar in et geheim alles zels opeten; zoe'n gebrek zal d'r in jim steden

wezen, tot zoe'n grote wanhoop zal de vi'jaand je tiedens et beleg drieven.

58 Aj'm niet hiel percies de wetten naoleven waor ik jim in onderwezen hebbe en die in dit boek optekend binnen, en de glaansrieke en ontzagwekkende naeme van de Heer, jim God, de achtinge onthollen die him toekomt, 59 zal hi'j jim en je naogelacht slim zwaor straffen. Hi'j zal jim treffen mit vremde plaogen, waor gien aende an komt, en mit vreselike, ongeneslike ziekten. 60 Hi'j zal opni'j al die ongemakken uut Iegypte waoj'm zo bange veur weren op jim ofsturen en je d'r mit treffen. 61 Mar ok de ziekten en plaogen waorover dit wetboek niks zegt zal hi'j op jim ofsturen, tot d'r gieniene meer over is. 62 Al bi'j'm eerst zo talriek as de steerns an de hemel, jim zullen mar mit een haandvol meensken overblijven, omreden jim niet naor de Heer, jim God, luusterd hebben. 63 En zoas de Heer d'r eerst bliedschop in vun om jim te zegenen en in tal toenemen te laoten, zo zal hi'j jim dan mit bliedschop verdistreweren en uutroeien. Jim zullen wegrotk wodden uut et laand daj'm in bezit nemen zullen, 64 want de Heer zal jim utenneer jaegen en onder alle volken verstri'jen, tot in de veerste uuthoeken van de eerde. Daor zuj'm aandere goden vereren, goden diej'm nog niet kenden en jim veuroolden ok niet, goden van hooft en van stien. 65 Daenke niet daj'm bi'j die volken op aosem kommen kunnen of een plak kriegen om te rusten. De Heer zal jim daor in angst leven laoten en jim, mit doffe ogen, een kwienend bestaon lieden laoten.

Veerdere terechtewiezings

29 Mozes reup et hiele volk van Israël bi'jenneer en zee tegen heur: "Jim hebben in Iegypte mit eigen ogen zien wat de Heer allemaole mit de farao en zien onderdaonen daon het, mit zien hiele laand. 2 Jim weren getuge van zien grootse daoden en tekens en wonderen, 3 mar eerst vandaege het de Heer jim warkelik inzicht geven, jim de ogen en oren eupendaon. 4 Veertig jaor lange het hi'j jim deur de woestijn leided en in al

die tied raekten je kleren en je sandalen niet versleten, 5 en haj'm gien brood en gien wien of aandere draank neudig. Dat mos jim d'r van deurdringen dat hi'j, de Heer, jim God is. 6 Doe wi'j hier dan ankwammen, trokken keuning Sichon van Chesbon en keuning Og van Basan tegen oons op. Mar wi'j versleugen heur 7 en neumen heur laand in bezit; dat hiele gebied wodde an de stammen Ruben en Gad en an de helte van de stamme Manasse toewezen. 8 Hool jim daoromme an de regels van dit verbond, zodat jim slaegen in alles waj'm doen.

9 Hier bi'j'm now allemaole bi'jenneer, in et bi'jwezen van de Heer, jim God: de stamoldsten, de ooldsten, de schrievers, alle manluden, 10 vrouwluden en kiender van Israël, en alle vremden die as hooft-hakker of waeterputter in et kaamp warcken – 11 bi'jenneer om toe te treden tot et verbond dat de Heer, jim God, vandaege mit jim slöt, en de dwangmiddels die daor bi'j heuren te anveerden. 12 Zo wil hi'j jim vandaege tot zien volk maeken, en dan zal hi'j jim God wezen, zoas hi'j jim toezegd het en zoas hi'j jim veuroolden Abraham, Isaak en Jakob mit een ied ok toezegd het. 13 Niet alliend mit jim, die hier now in et bi'jwezen van de Heer, oonze God, bi'jenneer binnen, sluut ik dit verbond, 14 mar ok mit diegenen die d'r now nog niet bi'j binnen.

15 Jim herinneren je de tied dawwe in Iegypte woonden en hoe we daornao deur et gebied van aandere volken trokken. 16 Jim bin doe in de kunde kommen mit de gruwelike ofgodsbeelden van hooft, stien, zulver en goold die zij d'r op nao hullen. 17 Meugelik is d'r hier een man of vrouw, of alderdeegst een familie of stamme, die op dit stuit liever de Heer, oonze God, verlaoten willen zol om de goden van die volken vereren te gaon; meugelik sloemert d'r zoe'n vergiftige kieme in oons midden. 18 Moch zoe'n iene bi'j et heuren van de vervlukings mienen: As ik mien eigen stiemse hatte volge zal et mi'j liekegoed veur de wiend gaon, en himzels daormit geruststellen, dan zet hi'j alles wat hi'j is en het op et spul. 19 Want de Heer zal et him niet ver-

geven willen; de Heer zal zien breuken liefde wreken en al zien lelkens tegen him losbasten laoten. Alle vervlukings die in dit boek beschreven binnen zullen him treffen, en de Heer zal d'r veur zorgen dat niks op eerde nog an him herinnert.

20 De Heer zal him ofzunderen van de stammen van Israël en him veur et ongelok bestemmen overienkomstig de vervlukings van et verbond dat in dit wetboek optekend is.

21 Dan zal de vraoge opkommen bi'j de kommende generaosies, liekegoed jim eigen naokommelingen as butenlaanders uut vere streken, as ze zien hoe jim laand te lieden het en mit wat plaogen de Heer et troffen het – 22 de hiele bojem deur zwevel en zoolt vergiftigd, zodat zi'jen gien zin meer het en d'r hielemaole niks meer gruuien wil, krek zoas de Heer doe in zien grote lelkens Sodom en Gomorra, Adma en Seboim uutroeid hadde –, 23 bi'j ieder volk komt dan de vraoge: “Waoromme behandelt de Heer dit laand zo?

Waoromme is zien argernis zo vreselik opplaaid?” 24 Dit zal et bescheid wezen: “Zi'j hebben et verbond schunnen dat de Heer, de God van heur veuroolden, mit heur sleut doe hi'j heur uut Iegypte wegleidde; 25 ze bin andere goden vereren gaon en bin deur de kni'jen gaon veur goden die ze nog niet kenden en die de Heer niet veur heur bestemd hadde.

26 Dat is de reden waoromme de Heer in lelkens tegen dit laand uutvalen is en alle vervlukings die in dit boek beschreven staon over heur uutstot het. 27 Zo koegels, zo poer lelck, zo raozend was de Heer dat hi'j heur van heur eigen grond rokt het en naor een aander laand votslingerd het. Zo-veer is 't now kommen.”

28 Wat verburgen is, heurt de Heer, oonze God, toe; wat eupenbaor is, komt oons toe. Wi'j en oonze kiender dienen oons altied te richten naor alle bepaolings van disse wet.

30 As alles warkelikhied wodden is wa'k jim beschreven hebbe, zegnings en vervlukings, en aj'm bi'j slot van zaeke, deur de Heer, jim God, utenneerjagd en onder alle volken verstri'jd, daor

wat van leerd hebben 2 en saemen mit jim kiender naor de Heer, jim God, weerommegaon en him weer mit hatte en ziel geheurzemen gaon – daortoe he'k jim vandaege anvieterd –, 3 dan zal de Heer, jim God, in jim lot een ommekeer brengen: hi'j zal him over jim ontfarmen en jim, nao jim eerst verstri'jd te hebben, weer uut al die lanen bi'jenneer brengen. 4 Alderdeegst al bin goenend uutstoten naor et aende van de wereld, de Heer, jim God, zal je weerommehaelen weer bi'jenneer brengen. 5 Hi'j zal jim weerommebrengen naor et laand dat jim veuroolden iens bezatten en et jim weer in bezit geven. Hi'j zal jim meer nog as jim veuroolden zegenen en in tal toenemen laoten. 6 De Heer, jim God, zal je hatte besnieden en ok dat van jim naokommelingen, zodat jim him weer mit hatte en ziel liefhebben en in leven blieven zullen. 7 De vervlukings zal hi'j bestemmen veur jim vi'janen en veur iederiene die op jim ondergang uut was. 8 En jim zullen de Heer weer geheurzem wezen en al zien geboden, zoas ik ze jim vandaege veurhullen hebbe, in acht nemen. 9 De Heer, jim God, zal jim veurspoed geven in alles waj'm ondernemen, jim een protte kiender geven en jim vee en laand vruchtber maeken. Hi'j zal d'r weer bliedschop in vienen om jim te zegenen, zoas veurhenne bi'j jim veuroolden. 10 Want jim tonen de Heer, jim God, dan jim geheurzemhied deur de geboden en bepaolings in dit wetboek in acht te nemen, en jim willen him weer mit hatte en ziel toeheuren.

11 De geboden die ik jim vandaege geven hebbe, bin niet te zwaor veur jim en liggen niet buten jim beriek. 12 Ze bin niet in de hemel, dus jim hoeven niet te zeggen: “Wie stiegt veur oons op naor de hemel om ze daor te haelen en ze oons bekend te maeken, zodat wi'j d'r naor haandelen kunnen?” 13 Ze bin ok niet an de ginne kaante van de zee, dat jim hoeven niet te zeggen: “Wie gaot de zee veur oons over om ze daor te haelen en ze oons bekend te maeken, zodat wi'j d'r naor haandelen kunnen?” 14 Nee, die geboden bin hiel dichtebi'j, jim kun ze in je opnemen en ze je eigen maeken; jim kun

ze volbrengen.

15 Begriep mi'j goed, vandaege stel ik jim veur de keuze tussen veurspoed en tegenslag, tussen leven en dood. 16 Aj'm jim holen an de geboden van de Heer, jim God, zoas ik ze jim vandaege geven hebbe, deur him lief te hebben, deur de weg te gaon die hi'j wist, en zien geboden, wetten en regels in acht te nemen, dan zuj'm in leven blieden en in tal toenemen, en dan zal de Heer, jim God, je zegenen in et laand daj'm in bezit nemen zullen. 17 Mar aj'm him de rogge toekeren en weigeren om te luusteren, aj'm jim d'r toe verleiden laoten om veur aandere goden deur de kni'jen te gaon en die te vereren, 18 dan zeg ik jim op veurhaand daj'm daaromme ommekommen zullen. Jim verblief an de ginne kaante van de Jordaan, in et laand daj'm in bezit nemen zullen, zal dan van kotte duur wezen. 19 Ik roepe vandaege hemel en eerde as getugen op: jim staon veur de keuze tussen leven en dood, tussen zegen en vluuk. Kieze veur et leven, veur je eigen toekomst en die van je naokommelingen, 20 deur de Heer, jim God, lief te hebben, him geheurzem te wezen en him toegedaon te blieden. Dan zuj'm lange wonen blieden in et laand dat hi'j jim veuroolden Abraham, Isaak en Jakob mit een ied toezegd het."

Mozes zien opvolging

31 Hiernao praotte Mozes weer tegen de Israëlieten. Hi'j zee: 2 "Ik bin now honderdtwintig jaor oold en niet in staot om nog langer leiding te geven. Butendat het de Heer mi'j zegd dat ik de Jordaan niet overgaon mag. 3 De Heer, jim God, zal zels veur jim uitgaon en de volken an de ginne kaante veur jim uitroeien, zodat jim heur laand in bezit nemen kunnen. Jozua zal jim daorbi'j anvooeren, zoas de Heer zegd het. 4 De Heer zal heur in et lot patten laoten van de Amoritische keunings Sichon en Og, die hi'j mit hiel heur laand verdistreweerd het. 5 As hi'j jim de overwinning op die volken geven het, moej'm mit heur krek zo haandelen as ik jim opdreugen hebbe. 6 Wees risseloot en staandvaastig. D'r is gien inkelde

reden om bange veur heur te wezen, want et is de Heer, jim God, die mit jim mitgaot. Hi'j zal niet van jim ziede wicken en jim niet verlaoten."

7 Doe reup Mozes Jozua bi'j him en in et bijwezen van alle Israëlieten zee hi'j tegen him: "Wees risseloot en staandvaastig, want ie zullen et volk et laand binnen leiden dat de Heer mit een ied an heur veuroolden toezegd hadde, en onder jow leiding zullen ze et in bezit nemen. 8 De Heer zels gaot veur je uut, hi'j zal je helpen en gien mement van je ziede wicken. Wees niet bange en laot je deur niks de moed ontnemen."

Laeste anwiezings; et lied van Mozes

9 Mozes stelde zien hiele onderwies op schrift en gaf de boekerolle an de Levitische priesters, die de ark van et verbond mit de Heer dregen mossen, en an de ooldsten van Israël. 10-11 Hi'j dreug heur daor dit bi'j op: "Lees disse veurschriften iedere zeuvende jaor, et jaor van de kwiet-schelling, tiedens et Loofhuttenfeest veur an alle Israëlieten. Want dan komt hiel Israël naor et plak dat de Heer uutköst, om daor veur him te verschienen. 12 Roep dan et volk bi'jenneer, mit inbegrip van de vrouwluden en kiender en de vremden die bi'j jim in de stad wonen. Laot alleman naor de veurlezing luusteren en zo leren om ontzag te tonen veur de Heer, jim God, en de wetten waoj'm in onderwezen binnen, hiel percies nao te leven. 13 Heur kiender, die nog van niks weten, moe'n ok luusteren en leren om ontzag te tonen veur de Heer, jim God, al de tied daj'm an de ginne kaante van de Jordaan leven in et laand daj'm in bezit nemen zullen."

14 De Heer zee tegen Mozes: "Je leven lopt tegen et aende. Roep Jozua en kom tegere naor de ontmoetingstente; dan za'k him as jow opvolger anstellen." Naodat Mozes en Jozua de tente ingaon weren, 15 verscheen de Heer in een wolkekelom, die boven de ingang staon bleef. 16 De Heer zee tegen Mozes: "As ie bi'j je veuroolden op et hof brocht binnen, zal et volk mi'j ontrouw wodden en heur ofge-

ven mit de vremde goden die zij tegenkomen zullen in et laand waar ze hennegaon. Ze zullen mij verlaoten en et verbond dat ik mit heur sleuten hebbe verbreken. 17 Dan za'k in argernis tegen heur losbranen, ik zal heur an heur lot overlaoten en mij van heur ofkeren. As ze zo kwetsber wodden binnen, zullen ze as prooi wezen veur alderhaande tamtaosie en tegenslag. Dan zullen ze zeggen: "Disse tamtaosie overkomt oons grif deurdat oonze goden oons verlaoten hebben." 18 Nee, ik bin et die him van heur ofkeert, omreden ze zovule kwaod daon hebben en heur mit aandere goden inlaoten hebben.

19 Daoromme moej' dit lied opschrijven en et de Israëlieten uut et heufd leren laoten; ik zal et tegen heur getugen laoten. 20 Want zo zal et gaon: Ik breng heur naor et laand dat ik heur veuroolden mit een ied toezegd hebbe, een laand dat overlopt van melk en hunning. Ze zullen heur te goed doen an alle overdaod en as ze hielemaole in de zae binnen, laoten ze heur mit aandere goden in om die te dienen; mar mij wiezen ze of en et verbond dat ik mit heur sleuten hebbe, verbreken ze. 21 As ze ienkeer alderhaande tamtaosie en tegenslag ondervunnen hebben, zal dit lied, dat ok onder heur naokommelingen nog algemien bekend wezen zal, tegen heur getugen. Ik weet now al waar heur hatte naor uutgaot, nog veur ik heur in et laand brocht hebbe dat ik heur mit een

ied toezegd hebbe."

22 Zo schreef Mozes die dag et lied op en hi'j leerde et de Israëlieten. 23 Jozua, de zeune van Nun, wodde ansteld as zien opvolger, en de Heer zee tegen him: "Wees risseluut en staandvaastig, want ie zullen de Israëlieten naor et laand brengen dat ik heur mit een ied toezegd hebbe, en ik zal an jow kaante staon."

24 Doe Mozes alle bepaolings van de wet op schrift steld hadde, 25 gaf hi'j de Levieten die de ark van et verbond mit de Heer dregen mossen disse kommedaosie: 26 "Legge dit wetboek naost de ark van et verbond mit de Heer, jim God; et moet daor blieven om tegen dit volk te getugen. 27 Want, Israël, ik weet hoe opsternaot en onhaandelber jim binnen: tiedens mien leven hej'm jim al de hiel tied tegen de Heer verzet, hoe zal et dan niet gaon nao mien wegraeken! 28 Roep alle ooldsten van jow stammen bi'jenneer, krek as je schrievers, dan za'k heur mien waarschouwing heuren laoten, en daor hemel en eerde as getugen bi'j oproepen. 29 Want ik weet daj'm jim nao mien dood misdregen gaon zullen en ofwieken zullen van et pad dat ik jim wezen hebbe. Daoromme zal bi'j slot van zaeke tamtaosie jim pat wezen, want jim zullen doen wat slecht is in de ogen van de Heer: him targen mit jim eigenmaekte goden."

30 En wiels de verzaemelde Israëlieten d'r getuge van weren, zong Mozes dit lied, van begin tot aende:

32 "Lien mij jow oor, hemel, now ik praoten gao,
 luuster, eerde, naor wat ik zeggen zal.
 2 Meugen mien lessen daelekommen as regen,
 meugen mien woorden wezen as milde dauw,
 as regen die de grond deurnat maekt,
 meitiedsregen die et gruun in blui zet.
 3 Want de naeme van de Heer roep ik uut:
 de Heer is oonze God, laot alleman him priesen!
 4 Hi'j is een rots, hi'j staot veur recht;
 alles wat hi'j dot is volmaekt.
 Trouw is God, rechtveerdig en zuver,
 in him is gien spoor van kwaod.
 5 Mar zien kiender wodden him ontrouw:
 tot heur schaande gavven zij heur kiendschop op.
 Vals en trouweloos is dit volk.
 6 Is dit jim bescheid an de Heer?

Hoe kommen jim zo dwaes? Waor zit jim verstaand?
 Is hi'j niet je vader, je maecker?
 Hi'j het je maeckt, hi'j reup je tot leven.
 7 Daenk an vroeger tieden,
 verdiep je in et vere verleden.
 Vraag je vader d'r naor, hi'j zal et vertellen;
 vraag de ooldsten en zi'j zullen verhaelen.

8 Doe de Alderhoogste laand toewees an ieder volk
 en de meensken ieder heur pat gaf,
 bepaolde hi'j de greenzen veur alle volken
 naor et tal naozaoten van Israël,
 9 want veur de Heer gul dat volk as et zienend,
 Jakob was et pat dat hi'j himzels toemeette.
 10 Hi'j vun et in een dreuge woestijn,
 in een woest laand vol geveer.
 Hi'j omvaemde et mit zorg en mit liefde,
 hul d'r van as zien oogappel.
 11 Zoas een aorend over zien jongen waekt
 en d'r almar boven zweven blift,
 zien vlarcken uutspreadet en zien jongen daor op dreegt,
 12 zo het de Heer zien volk leided,
 hi'j alliend: gien aandere god hulp him.
 13 Hi'j legde et barglaand veur heur eupen,
 de oogst van et laand vul heur in de schoot.
 Hi'j leut heur drinken van hunning uut de rotsen,
 mit olijfeulie uut stienhadde rots,
 14 mit melk van koenen en geiten,
 mit vleis van Basan zien rammen,
 mit vet van laomer en bokken,
 mit de fienste bloem van weite en mit wien,
 et bloed van droeven.
 15 Doe wodde Jesurun dikke, traoge en vet,
 et raekte in de zae, wodde dikke en rond.
 Et kwam in verzet, leup vot van zien maecker,
 wees zien steun en schore mit minachting of, zien rots.
 16 Ze targden him mit vremde goden,
 mit gruwelike beelden griefden ze him.
 17 Ze brochten offers an demonen,
 an goden die gien goden binnen,
 goden die zi'j eerst niet kenden,
 ni'jkommers, nog mar krek in de mode,
 die veur heur veuroolden niet iens bestonnen.
 18 Jim vergatten de God die jim brocht het,
 jim wezen de rots of die jim op 'e wereld zette.

19 Doe de Heer zag waj'm deden,
 verneum hoe zien kiender him griefden,
 ontsteuk hi'j in slimme argernis en zee:
 20 "Ik zal me van heur ofkeren
 en dan es kieken hoe et heur vergaot.
 Want dit is een onzedig geslacht,

gieniene van heur is te vertrouwen.

21 Ze targden mi'j mit wat gien god is
en daegden mi'j uut mit heur nietige ofgoden.
Daorumme targ ik heur mit wat gien volk is,
ik daeg heur uut mit een volk zonder verstaand.

22 As et vuur van mien argernis ontsteuken is
zal et branen tot in et diepste doderiek;
et zal de eerde verschruuien en alles wat daor gruuit,
et zal de follementen van de bargaen verteren.

23 Ramp nao ramp breng ik over heur,
al mien pielken schiet ik op heur of.

24 Honger zal heur uutmargelen, de pest heur verteren,
ziekten zullen heur verdistreweren.

Ik geef heur as prooi an wilde dieren,
deur vergiftige slangen laot ik heur bieten.

25 Buten vraagt de oorlog zien tol,
binnen heerst de angst veur de dood.

Gieniene wodt ontzien,
gien man of vrouw, jong niet en oold niet.

26 Ik zol heur wel uutroeien willen,
iedere heugenschap an heur uutvegen willen,
27 mar ik bin bange veur et schimpen van heur vi'janen.

Die zullen omme de feiten verdri'jen,
de overwinning veur heurzels opeisen
en de haand van de Heer daorin ontkennen.

28 Zo kotzichtig bin die vi'janen,
et ontbrekt heur an ieder benul.

29 Weren ze wies, dan hadden ze inzicht
en begrepen ze hoe et heurzels vergaon zal.

30 Want hoe zollen zi'j mit iene man
duzend van jim aachternaozitten kunnen,
mit twieje wel tienduzend votjaegen,
as de Heer, jim rots, jim niet uotleverde?

31 Jim vi'janen zullen et erkennen:
de rots waor zi'j op steunen is niks naost jim rots.

32 De wien die ik heur te drinken geef
komt van Sodom zien wienstok,
hi'j komt uut Gomorra zien droeuetunen;
bittere, vergiftige droeven brengen die,

33 de wien d'r van is vol venien,
dodelik as et venien van slangen.

34 Ik hebbe dat allemaole beweerd,
et opburgen in mien schatkaemers

35 veur de dag da'k wraoke nemen gao,
et tiedstip wao'k heur kwaod op vergelle,
as an heur veurspoed een aende komt.
Want de dag van heur ongelok is vlakbi'j,
heur noodlot komt niet te keren op heur of."

36 Want de Heer zal zien volk recht doen,
hi'j ontfarmt him weer over zien knechten.
As hi'j zicht dat alle krachten heur begeven

en binnenkot iederiene bezwickt,
 37 zal hi'j zeggen: "Waor bin jim goden now?
 Waor is de rots waoj'm op steunden?
 38 Hebben ze niet et vet van jim offers eten,
 niet dronken van de wien diej'm heur anbeuden?
 Laoten die goden jim dan te hulp schieten,
 laoten zi'j een verschoel veur jim wezen!
 39 Zie et toch in: ik bin de ienigste,
 naost mi'j is d'r gien aandere god.
 Ik laot starven, ik geef leven,
 ik slao wonnen en ik geneze.
 As ik mien macht gellen laot
 is d'r gieniene die redding bieden kan.
 40 Ik stik mien haand uut naor de hemel
 en zweer: "Zo waor ik iewig leef:
 41 Ik scharpe mien bliksemend zweerd,
 ik gao et vonnis uutvoeren.
 Ik zal mi'j wreken op mien vi'janen,
 ik reken of mit die mi'j haatten.
 42 Mien pielken maek ik dronkend van et bloed
 van vi'janen, valen en vongen;
 mien zweerd vret et vleis van heur manluden
 die zo driegend heur haoren lossmeten hadden."'''

43 Laot alle volken zien volk toejuichen,
 omreden hi'j et bloed van zien knechten wreekt;
 hi'j nemt wraoke op zien vi'janen
 en de schuld van zien laand en zien volk wist hi'j uut."

44 Dit hiele lied het Mozes tegere mit Jozua, de zeune van Nun, zongen en et volk was d'r getuge van.

45 Doe Mozes klaor was mit zien toespraake tot hiel Israël, 46 besleut hi'j: "Neem mien waarschouwings in jim hatte op, en dreeg ok je kiender op om heur strikt te holen an de wetten waoj'm in onderwezen binnen. 47 Want et gaot hier niet om wat onbelangrieks, et is een zaeke van levensbelang! Aj'm d'r geheur an geven, zij'm lange leven meugen in et laand an de ginne kaante van de Jordaen, daj'm in bezit nemen zullen."

Mozes zien zegen en zien dood

48 Op diezelde dag zee de Heer tegen Mozes: 49 "Gao et Abarimgebargte in en

beklim de Nebo, die in Moab ligt, tegenover Jericho. Daor kuj' uutkieken over Kanaän, et laand da'k de Israëlieten in bezit geven gao. 50 Op die barg zij' wegraken en mit je veuroolden verienigd woden, krek as je breur Aäron op de Hor wegraekte en mit zien veuroolden verienigd wodde. 51 Want bi'j et waeter van Meribat-Kades, in de woestijn van Sin, kwaj'm tegen mi'j in opstaand; in et bi'jwezen van hiel Israël toonden jim gien ontzag veur mien heilighied. 52 Alliend van een ofstaand zij' et laand zien da'k heur geven zal, ie zullen et niet ingaon."

33 Dit is de zegen die Mozes, de godsman, uutsprak over de stammen van Israël, veur hi'j uut de tied raekte. 2 Hi'j zee:

"De Heer verscheen vanof de Sinai,
 zien locht bescheen heur van de Seïr,
 mit luuster kwam hi'j van de bargaen van Paran.

Wiethoevuel engels weren bi'j him,
 bliksem flitste uut zien rechterhaand.
 3 Hi'j kreeg Israël zien stammen lief,
 hi'j hul al de zienend in zien haand.
 Ze zatten an zien voeten en kregen les van him.
 4 Mozes gaf oons zien lessen
 as een kostber bezit veur Jakob zien volk.
 5 Zo wodde de Heer keuning van Jesurun,
 wiels de ooldsten van et volk bi'jenneer weren
 en de stammen van Israël heur gadderd hadden.

6 Ruben, hi'j mag leven, en niet wegraeken,
 hoe gering zien tal ok is."

7 Dit zee hi'j over Juda:

"O Heer, heur Juda zien hulpgeroep,
 laot zien strieders beholen thuuskommen,
 want ze voeren een ienzeme stried.
 Stao an heur kaante tegen heur vi'janen."

8 Over Levi zee hi'j:

"Heer, jow vertrouwen jow orakelstienen toe
 an Levi, jow vertrouweling.
 Jow stelden him op de proef bi'j Massa,
 daegden him uut bi'j et waeter van Meriba.
 9 Hi'j hadde gien medelieden mit zien vader en moeke,
 zien eigen breurs ontzag hi'j niet,
 zien kiender weren as vremden veur him.
 Want de Levieten hullen heur an wat jow gebeuden,
 et verbond dat jow sleuten bleven ze trouw.
 10 Laot heur jow regels onderwiezen an Jakob,
 jow veurschriften deurgeven an Israël.
 Laot heur roekende gaove jow behaegen,
 laot heur braandoffers brengen op jow alter.
 11 Heer, zegen heur mit veurspoed
 en kiek welwillend op heur doen en laoten daele.
 Mar breek heur tegenstanders de heupe,
 verlam heur vi'janen veur altied."

12 Over Benjamin zee hi'j:

"De Heer lat zien lieveling bi'j him schoelen.
 Zien kiend omvaemt him van vroeg tot laete,
 et nusselt him veilig op zien rogge."

13 Over Jozef zee hi'j:

"Mag de Heer zien laand riek zegenen
 mit de gaoven van hemelwaeter, mit dauw,
 en mit de oervloed die ondereerds woont;
 14 mit al wat de zonne gruuien lat,
 mit de zegening van de jaorgetieden;
 15 mit de weelde van oeroolde bargaen,
 mit de gaoven van iewige heuvels;

16 mit al wat de eerde te bieden het.
 Mag de geunst van him die in de stielstruke was
 rusten op Jozef, de uutverkorene onder zien breurs.
 17 Machtig as een eerstgeboren bolle is hi';
 hi'j het twee hoorns as een oerosse,
 waor hi'j vi'jaandige volken mit votstot
 tot veurbi'j de aenden van de eerde:
 et bin de tienduzenden van Efraïm,
 en de duzenden van Manasse."

18 Over Zebulon zee hi'j:

"Een goeie vaort, Zebulon!
 En mag Issachar gelok vienen in zien tenten!
 19 Zi'j nugen de aandere naor de barg
 waor ze weerdige offers brengen.
 Zi'j haelen overdaod van overzee,
 greven riekdom op van onder et zaand."

20 Over Gad zee hi'j:

"Loofd is hi'j die ruimte gaf an Gad.
 Gad waekt over zien pat as een lieuwinne,
 die alles vret wat in heur klauwen komt.
 21 Et beste laand keus hi'j veur himzels:
 dat laand was een anvoerder weerdig,
 daor gadderden heur de ooldsten van et volk.
 Hi'j volbrocht de wil van de Heer,
 hi'j maekte zien bevrijding van Israël daor daon."

22 Over Dan zee hi'j:

"Dan is as een jonge lieuw
 die uut Basan zien bossen veur 't locht springt."

23 Over Naftali zee hi'j:

"Naftali is deur de Heer riekelik bedield,
 riek zegend deur zien geunst.
 Laot hi'j et westen en zuden veroveren."

24 En over Aser zee hi'j:

"Zegend is Aser, nog meer as zien breurs,
 mag hi'j bi'j heur allemaole geliefd wezen.
 Hi'j zal waeden deur de olijfeulie,
 25 en al zien steden bin verstart
 mit grundels van iezer en broons.
 Niks zal him deren zolange hi'j leeft."

26 "Wie, Jesurun, wie is de geliekese van jow God?
 As een vrost ridt hi'j langs de hemel en over de wolken,
 om jow te hulp te kommen.
 27 Van ooldsher is God een verschoel,
 zien aarms dregen jow veur iewig.
 Hi'j dreef jow vi'jaand op de vlocht
 en dreug jow op: "Verdistrewere him!"

28 Israël moch in vrede leven,
 Jakob woonde ongestoord
 in een laand van graon en droeven,
 waor dauw van de hemel op daelekomt.
 29 Wie is zo gelokkig as jow, Israël?
 Gien aander volk leut de Heer de overwinning.
 Hi'j is et schild dat je bescharmt,
 et zweerd dat je overwinnings brengt.
 De vi'jaand moet jow macht erkennen,
 hi'j zal et stof van je voeten slikken."

34 Doe gong Mozes vot van de vlak-
 te van Moab en hi'j beklom de
 Nebo, iene van de toppen van de Pisga,
 tegenover Jericho. Daor leut de Heer him
 et hiele laand zien: et hiele gebied van Gi-
 lead tot an Dan, 2 Naftali, et gebied van
 Efraïm en Manasse, hiel Juda tot an de zee
 in et westen, 3 de Negev, de Jordaanvallei
 en de vlakte bi'j de palmstad Jericho, tot
 an Soar. 4 De Heer zee tegen him: "Dit is
 et laand waorvan ik an Abraham, Isaak en
 Jakob mit een ied toezegd hebbe dat ik et
 an heur naokommelingen geven zol. Ik
 laot et jow now zien, mar daorhenne
 overstikken zul ie niet."

5 Zo raekte Mozes weg, de knecht van
 de Heer, daor in Moab, zoas de Heer zegd
 hadde. 6 En de Heer begreuf him in een
 vallei in Moab, tegenover Bet-Peor. Tot op
 de dag van vandaege wet gieniene waor
 zien graf is. 7 Honderdtwintig jaor oold
 was Mozes doe hi'j wegraekte. Tot et laes-

te toe weren zien krachten niet ofneumen
 en zien ogen niet minder wodden. 8 De
 Israëlieten, die in de vlakte van Moab bi'j-
 enneer weren, treurden om Mozes zien
 dood tot de dattig daegen van rouw veur-
 bi'j weren. 9 Ze luusterden naor Jozua, de
 zeune van Nun, omreden die vol was mit
 de geest van wieshied sund Mozes him de
 hanen oplegd hadde. Daormit deden de
 Israëlieten wat de Heer tegen Mozes zegd
 hadde.

10 Gienertied het Israël weer een pro-
 feet as Mozes kend, mit wie de Heer zo
 vertrouwelik ommegong. 11 Deur zien
 toedoen het de Heer in Iegypte tekens en
 wonderen zien laoten an de farao en zien
 onderdaonen, an hiel zien laand. 12 Van
 alles wat Mozes zien sterke haand daon
 het en van de daoden waor hi'j rondom-
 me ontzag mit inboezemde, is hiel Israël
 getuge west.